



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ  
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ  
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

**Δημοτικό Τραγούδι της Ανατολικής Ρωμυλίας – Διδακτική προσέγγιση**  
**Folk Song of Eastern Rumelia – Teaching approach**



Πτυχιακή Εργασία  
Νικολέττα Γουγουλάκη  
Α.Μ. 17012

Επιβλέπων καθηγητής: Πατρώνας Α.Γεώργιος  
Συνεπιβλέπων καθηγητής: Σινόπουλος Σωκράτης

Θεσσαλονίκη, 2021

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

©2021

Νικολέττα Γουγουλάκη

ALL RIGHTS RESERVED

*Στη γιαγιά μου, Πελαγία.*

## ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την ολοκλήρωση της πτυχιακής μου εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέπων καθηγητή μου, κύριο Γεώργιο Πατρώνα, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε εξ' αρχής, αναθέτοντάς μου το συγκεκριμένο θέμα, την επιστημονική του καθοδήγηση, τις υποδείξεις του, την επιμονή του, το αμείωτο ενδιαφέρον του, τη συμπαράστασή του και τη συνεχή υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά τον κύριο Σωκράτη Σινόπουλο για την υποστήριξη και τις συμβουλές στην εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας.

Επιπλέον, ιδιαίτερες ευχαριστίες θα ήθελα να απευθύνω στην κυρία Μαρίνα Ζωγράφου για τη συνεχή υποστήριξη, βοήθεια και την πολύτιμη συμβολή στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένειά μου.

## Περίληψη

Η παρούσα εργασία αποτελεί μια πρόταση διδακτικής προσέγγισης των τραγουδιών της Ανατολικής Ρωμυλίας βασιζόμενη σε μια ιδιαίτερη και ενδιαφέρουσα σύζευξη βασικών στοιχείων και εκμάθησης του δημοτικού τραγουδιού της περιοχής Καβακλί. Στόχος είναι η επεξήγηση του ιδιαίτερου ιδιώματος της αναφερθείσας προφορικής παράδοσης, η ανάπτυξη και καταγραφή των ρυθμό-μελωδικών μοτίβων των τραγουδιών της Ανατολικής Ρωμυλίας και έπειτα η τραγουδιστική εκτέλεση αυτών υπό το πρίσμα της διδακτικής προσέγγισης. Αρχικά παρουσιάζεται η ιστορική διαδρομή και η εξέλιξη της μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Ακολουθεί βιβλιογραφική ανασκόπηση καθώς και περιγραφή των μουσικοποιητικών χαρακτηριστικών των τραγουδιών της περιοχής Καβακλί. Στη συνέχεια γίνεται καταγραφή, ανάλυση και περιγραφή των τραγουδιών του Καβακλί και των αρχών διδασκαλίας στην ελληνική παραδοσιακή μουσική στο πλαίσιο στοιχειοθέτησης μιας διδακτικής πρότασης για το Δημοτικό τραγούδι της προαναφερθείσας περιοχής. Η απουσία μεθόδων, υλικού σε βιβλιοθήκες και διδακτικών προσεγγίσεων της συγκεκριμένης προφορικής παραδοσιακής παράδοσης καθιστούν το παρόν εγχείρημα μια πρώτη απόπειρα με απώτερο σκοπό μια νέα διδακτική προσέγγιση των τραγουδιών του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας.

Λέξεις κλειδιά: δημοτικό τραγούδι, Καβακλί, Ανατολική Ρωμυλία, φωνητική εκτέλεση, προφορική παράδοση, μουσική διδασκαλία, διδακτική προσέγγιση.

## Abstract

This thesis is a proposal for a teaching approach to the songs of East Romelian based on a special and interesting pairing of basic elements and learning the municipal song of the Kavakli region. The aim is to explain the particular idiom of the mentioned oral tradition, to develop and record the rhythm-melodic motifs of the songs of East Romelia and then to perform them in the light of the teaching approach. Initially, the historical route and its evolution are presented over time. Below is a bibliographical review as well as a description of the musical characteristics of the songs of the Kavakli region. The recording, analysis and description of the coupling of Kavakli's songs and the teaching principles in Greek traditional music are then recorded in the context of the establishment of a teaching proposal for the Municipal Song of the aforementioned region. The absence of methods, material in libraries and teaching approaches to this oral traditional tradition make this project a first attempt with the ultimate aim of a new didactic approach to the songs of Kavakli of East Romelia.

Keywords: Folk song, Kavakli, East Romelia, vocal performance, oral tradition, music teaching, teaching approach.

## **ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ**

Εισαγωγή σελ.8

### **Κεφάλαιο 1**

*Γεωγραφική και Ιστορική προσέγγιση* σελ.9.

1.1 Ανατολική Ρωμυλία σελ.9-11.

1.2 Καβακλί σελ.11-12.

1.3 Κοινωνική ζωή και παιδεία στο Καβακλί σελ.12-13.

### **Κεφάλαιο 2**

*Μουσικοποιητικά χαρακτηριστικά των τραγουδιών του Καβακλί* σελ.14.

2.1 Μελωδικά στοιχεία σελ.14-16.

2.2 Ρυθμική αγωγή σελ.16.

2.3 Η αξία του τραγουδιού-ιδιώματος σελ.16.

### **Κεφάλαιο 3**

#### ***Ρεπερτόριο***

Εισαγωγή σελ.18

3.1 Παρτιτούρα κάτω στην κρύα βρύση σελ.18

3.1.2 Στίχοι σελ.18.

3.1.3. Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.19

3.2.1 Παρτιτούρα κάτω στη Ροΐδω σελ.20

3.2.2 Στίχοι σελ.20.

3.2.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.21.

3.3.1 Παρτιτούρα Πέμι πέμι κόρη μ' σελ.22

3.3.2 Στίχοι σελ.22-23

3.3.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.23

3.4.1 Παρτιτούρα Φέτος το καλοκαιράκι σελ.24

3.4.2 Στίχοι σελ.24

3.4.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.25

3.5.1 Παρτιτούρα Το πανύρ' σελ.26

3.5.2 Στίχοι σελ. 26-27

3.5.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ 28

3.6.1 Παρτιτούρα Όσα κάστρα σελ. 29

3.6.2 Στίχοι σελ.29

3.6.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.30

3.7.1 Παρτιτούρα Πέντε νύχτες σελ.31

3.7.2 Στίχοι σελ.31

3.7.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.32

3.8.1 Παρτιτούρα Πέντε αδέρφια ήμασταν σελ.33

3.8.2 Στίχοι σελ.33

3.8.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.34

3.9.1 Παρτιτούρα Όλες οι νιες σελ.35

3.9.2 Στίχοι σελ 35-36

3.9.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.37

3.10.1 Δρομικά κάλαντα σελ.38

3.10.2 Στίχοι σελ.39

- 3.10.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.39
- 3.11.1 Παρτιτούρα Του αφέντη σελ.40
- 3.11.2 Στίχοι σελ.40
- 3.11.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.41
- 3.12.1 Στίχοι της κυράς σελ. 41
- 3.12.2 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ. 41
- 3.13.1 Στίχοι τραγουδιού για την κοπέλα σελ.42
- 3.13.2 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.43
- 3.14.1 Στίχοι για το παλικάρι του σπιτιού σελ 43
- 3.14.2 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ 43
- 3.15.1 Παρτιτούρα Μικρός Χριστός σελ.44
- 3.15.2 Στίχοι σελ.44
- 3.15.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.45
- 3.16.1 Παρτιτούρα Μεγάλος Χριστός σελ.46
- 3.16.2 Στίχοι σελ.46
- 3.16.3 Μουσικοποιητική ανάλυση σελ.47

#### **Κεφάλαιο 4**

##### **Διδακτική προσέγγιση σελ.48**

- 4.1.1 Ανάγνωση και κατανόηση στίχων σελ.48
- 4.1.2 Κατανόηση θεματολογίας σελ.48
- 4.1.3 Τραγουδιστική εκτέλεση μουσικής κλίμακας σελ.49
- 4.1.4 Ασκήσεις προετοιμασίας σελ.50
- 4.2.1 Διδακτική τραγουδιού φράση-φράση σελ.51-53
- 4.2.2 Εκτέλεση ολόκληρου τραγουδιού σελ.54
- 4.3 Διδακτική ρυθμικού σχήματος σελ.55

##### **Συμπεράσματα σελ.56**

##### **Βιβλιογραφία σελ.57-58**

##### **Παράρτημα σελ. 59-73**



## Εισαγωγή

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι η δημιουργία μιας διδακτικής προσέγγισης για το δημοτικό τραγούδι του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας με κεντρικό άξονα τη σύζευξη αρχών της τυπικής μεθόδου διδασκαλίας με τα εγγενή στοιχεία της άτυπης διδασκαλίας της τραγουδιστικής εκτέλεσης στο πλαίσιο της προφορικότητας στην ελληνική παραδοσιακή μουσική. Αρχικά γίνεται μια μελέτη για το πως εξελίχθηκε και επηρεάστηκε το δημοτικό τραγούδι στο πέρασμα του χρόνου και στη συνέχεια μελέτη των ρυθμο-μελωδικών μοτίβων και χαρακτηριστικών που απαρτίζουν το τραγούδι του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας. Η αξιοποίηση των παραπάνω στοιχείων, οδηγούν σταδιακά σε μια πρόταση διδασκαλίας του δημοτικού τραγουδιού σε αρχάριους και μη μαθητές. Τα βιβλία για το δημοτικό τραγούδι της Ανατολικής Ρωμυλίας είναι ελάχιστα και περιλαμβάνουν ως επί το πλείστον σειρά αφηγήσεων και ιστορικών γεγονότων χωρίς καμία αναφορά σε διδακτική προσέγγιση του τραγουδιού. Η παρούσα εργασία είναι μια προσπάθεια στοιχειοθέτησης μίας πρότασης για τη διδασκαλία του δημοτικού τραγουδιού με πλήρη ανάλυση των μουσικοποιητικών στοιχείων. Η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια πλήρη περιγραφή της ιστορικής εξέλιξης του Καβακλί και της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Ρωμυλίας. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται τα ρυθμο-μελωδικά στοιχεία των τραγουδιών του Καβακλί με έμφαση στην επιτελεστική διάσταση. Μέσω της τελευταίας δίνεται ώθηση να αναλυθούν, στο τρίτο κεφάλαιο, τραγούδια του Καβακλί σε παρτιτούρα, ανάλυση στίχων και μουσικοποιητικών χαρακτηριστικών. Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο είναι η περιγραφή της διδακτικής προσέγγισης. Περιλαμβάνει μια λεπτομερή διδακτική πρόταση συνοπτικά σε δομή μαθήματος. Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να ανοίξει έναν νέο χώρο μελέτης και δημιουργίας, αυτόν της δημιουργίας μεθόδων κατάλληλων για τη διδασκαλία των δημοτικών τραγουδιών, όπου θα αξιοποιούνται η δύναμη της προφορικής παράδοσης του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας αλλά και τα πλεονεκτήματα του τυπικού πλαισίου μάθησης.

## Κεφάλαιο 1 Γεωγραφική και Ιστορική προσέγγιση

### 1.1 Ανατολική Ρωμυλία

Η Ανατολική Ρωμυλία, αποτελεί το βόρειο τμήμα μίας ενιαίας Θράκης και σήμερα το νότιο μέρος της Βουλγαρίας. Στην Ανατολική πλευρά της βρίσκεται ο Εύξεινος Πόντος, βόρεια συνορεύει με τον Αίμο, δυτικά με το όρος Όρβυλον και νότια με την οροσειρά της Ροδόπης. Η έκταση της ήταν και είναι σημαντική, υπολογίζεται περίπου στα 36.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα (Παπαδάτης, Ιστορία-Αγώνες-Δίκαια του Ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας, 25).

Αποτελούσε ένα σταυροδρόμι συνάντησης πολλών πολιτισμών, καθώς ένωνε τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα και ήταν κέντρο οικονομικών συναλλαγών, αλλά και τόπος στρατηγικής σημασίας, ξυπνώντας πολεμικές διαθέσεις των πέριξ αυτής λαών (Μηνούδη, ΘΡΑΚΗ Αντίλαλοι της Ανατολικής Ρωμυλίας, 14). Η κομβική της θέση είχε ως κατάληξη την τριχοτόμησή της (Λιτούδης, Πού εγκαταστάθηκαν και ζουν οι Έλληνες από την Ανατολική Ρωμυλία-Βόρεια Θράκη, 17).

Η Βόρεια Θράκη σταδιακά κατοικήθηκε από Έλληνες. Αρχικά, τον 6<sup>ο</sup> και 7<sup>ο</sup> π.Χ αιώνα, οι Απωλονιάτες και οι Μιλήσιοι της Μικράς Ασίας μετοίκησαν προς τον Εύξεινο Πόντο, χτίζοντας τις πρώτες αρχαίες Ελληνικές πόλεις (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 49). Κάποιες από αυτές ήταν η Απολωνία (μετέπειτα Σωζόπολη), η Μεσήμβρια, η Ιστιαίων Μάχη (Στενήμαχο), η Αγχίαλος, η Μάδυτος και η Καλλίπολη.

Εν συνεχεία, ο Φίλιππος, πατέρας του Μ. Αλέξανδρου, ιδρύει το 341 π.Χ τη Φιλιππούπολη, η πόλη γίνεται οχυρό πρώτης γραμμής και πόλος έλξης Ελλήνων στο χώρο της Βόρειας Θράκης. (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 50). Λόγω της διοίκησης Μακεδόνα στρατηγού, η Θράκη γίνεται Μακεδονική επαρχία και στο εσωτερικό της αποκίζουν Μακεδόνες ενώ μέχρι πρότινος κυριαρχούσαν οι Θράκες Οδρύσες. Οι άποικοι εγκαταστάθηκαν στη Φιλιππούπολη αλλά και σε μικρούς αγροτικούς οικισμούς (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 50).

Κατά την περίοδο της Ρωμαϊοκρατίας το 46 μ.Χ, η Θράκη γίνεται ρωμαϊκή επαρχία με πρωτεύουσα τη Φιλιππούπολη. Η υποτιμητική αντιμετώπιση της Θράκης από τους Ρωμαίους οδήγησε στη σταδιακή εξαφάνιση του ντόπιου θρακικού στοιχείου και ενίσχυσε τις τάσεις εξελληνισμού. (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 50).

Κατά τους βυζαντινούς χρόνους και μετά τη διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και την μεταφορά της πρωτεύουσας στην Κωνσταντινούπολη, η Θράκη γίνεται κυρίαρχη, παράλληλα δε οι Εξελληνισμένοι Θράκες κατέχουν υψηλές θέσεις στα κέντρα λήψης αποφάσεων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (Παπαδάτης, Ιστορία-Αγώνες-Δίκαια του Ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας, 19.)

Ο ελληνισμός αναζωπυρώνεται και πάλι στη Θράκη. Η υιοθέτηση του Χριστιανισμού από τους Έλληνες και παράλληλα ο εκχριστιανισμός της Θράκης, ολοκλήρωσαν τη διαδικασία εξελληνισμού (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 50-51). Κατά τη βυζαντινή περίοδο οι αρχαίες ελληνικές αποικίες του Εύξεινου Πόντου γνωρίζουν μμεγάλη ακμή που οφείλεται βασικά

στην ανάπτυξη του θαλάσσιου εμπορίου που διεξαγόταν κυρίως με την Κωνσταντινούπολη (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 51).

Τον 7<sup>ο</sup> αιώνα αλλάζει τελείως το προσκήνιο στο πεδίο της Βόρειας Θράκης με την εγκατάσταση των Βουλγάρων. (Αλμπανούδης, Το γλωσσικό ιδίωμα των Μοναστηριωτών Ανατολικής Ρωμυλίας (περιοχή Καβακλή), 32.). Ξεκινά μια έντονη περίοδος με πολέμους και αντιπαλότητες μεταξύ Θρακών, Βουλγάρων και Σλάβων καθώς διεκδικούν κομμάτι ελληνικής γης (Αλμπανούδης, Το γλωσσικό ιδίωμα των Μοναστηριωτών Ανατολικής Ρωμυλίας (περιοχή Καβακλή), 32-33).

Οι επιδρομές των Βουλγάρων ολοένα και αυξάνονται με στόχο των Εκβουλαρισμό των κατοίκων αν και το ελληνικό στοιχείο υπερτερεί. Το 1018 ο Βασίλειος Β΄ ο Μακεδών (Βουλγαροκτόνος), είχε καταλάβει σημαντικό μέρος της ελληνικής χερσονήσου, οι Βούλγαροι δεν καταφέρνουν να κυριαρχήσουν στην περιοχή (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 52).

Το 1180 γίνεται προσπάθεια ίδρυσης του Β΄ Βουλγαρικού κράτους, το οποίο θα υποταχθεί στους Οθωμανούς το 1399, (Χατζηαναστασίου, 1999, σ.53). Επί πέντε αιώνες, η Θράκη ήταν υπό τον Οθωμανικό ζυγό. Την περίοδο εκείνη, η πολιτική και οικονομική κατάσταση επέτρεψαν να ενισχυθεί το ελληνικό στοιχείο καθώς ελληνικός πληθυσμός μετακινήθηκε από τα ορεινά προς τα πεδινά. (Πραντσίδης, 1995, σ. 22).

Παράλληλα, αρχίζει η παρακμή του βυζαντινού κράτους κατά τον 14<sup>ο</sup> αιώνα (Αλμπανούδης, Το γλωσσικό ιδίωμα των Μοναστηριωτών Ανατολικής Ρωμυλίας (περιοχή Καβακλή), 34), οι Βούλγαροι κυριαρχούν και μετά από συνεχείς επιδρομές, καταλαμβάνουν τη Φιλιππούπολη (1344-1363), την εποχή που η Θράκη καταλήφθηκε από τους Τούρκους (Παπαδάτης, Ιστορία-Αγώνες-Δίκαια του Ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας, 23), ενώ το 1363 γίνεται η πρώτη πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Αλμπανούδης, Το γλωσσικό ιδίωμα των Μοναστηριωτών Ανατολικής Ρωμυλίας (περιοχή Καβακλή), 33). Κυριαρχούν οι Οθωμανοί σε ολόκληρη τη Βαλκανική χερσόνησο, αλλάζει η πληθυσμιακή σύνθεσή της, καθώς γίνονται μετακινήσεις στη διάρκεια των αιώνων από την Ανατολή, ιδιαίτερα στο χώρο της Θράκης, για λόγους πολιτικοοικονομικούς (Αλμπανούδης, Το γλωσσικό ιδίωμα των Μοναστηριωτών Ανατολικής Ρωμυλίας (περιοχή Καβακλή), 32-33.)

Παρά τις αντίξοες και βίαιες συνθήκες που επικρατούν, παρατηρείται ενίσχυση του ελληνικού στοιχείου, μεταναστεύουν Έλληνες από Ήπειρο, Μακεδονία, Θεσσαλία στην περιοχή της βόρειας Θράκης και η Φιλιππούπολη ανακτά ξανά την ηγεμονία της ως σημαντικό αστικό κέντρο που ενώνει την Ευρώπη με την Οθωμανική Αυτοκρατορία (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 54).

Με το πέρας του Ρωσοτουρκικού πολέμου 1877, υπογράφηκε η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, η οποία αναθεωρήθηκε λίγο αργότερα από τη σύνοδο του Βερολίνου. Η συνθήκη του Βερολίνου 1878, προέβλεπε τον συνοριακό περιορισμό της Βουλγαρίας. Η αναθεώρηση της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου είχε ως αποτέλεσμα την αυτονομία και ηγεμονία της Βουλγαρίας. Όμως, η Βουλγαρία γίνεται αυτόνομη και κυρίαρχη, διαδίδει και χρησιμοποιεί τον πανσλαβισμό με απώτερο σκοπό την άμεση επέκτασή της. (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 57). Παράλληλα, στη νότια πλευρά του Αίμου, οι Μεγάλες Δυνάμεις ιδρύουν μια νέα τοπαρχία, την Ανατολική Ρωμυλία (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 57).

Το όνομα Ανατολική Ρωμυλία δόθηκε από τους Τούρκους στη Βόρεια Θράκη και σημαίνει «γη των ρουμ», από τις τουρκικές λέξεις «Ρουμ-Υλί» δηλαδή γη των Ρωμιών (Ελλήνων). Μολονότι αποτελεί ένα τμήμα της Θράκης, οι Βορειοθρακιώτες προτιμούν να χρησιμοποιούν

τον όρο Ανατολική Ρωμυλία που επικράτησε αντί του Ανατολική Ρουμελία (Πραντσιδης, 1995, σ. 18).

Στις 8 Σεπτεμβρίου 1885, γίνεται η παραβίαση της Συνθήκης του Βερολίνου από τους Βουλγάρους και η βίαιη προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας με απώτερο σκοπό ένα νέο έθνος κράτος υπό Βουλγαρική κηδεμονία. Οι Έλληνες αποτελούσαν μειονότητα και έμεναν στα παράλια του Εύξεινου Πόντου ενώ παράλληλα πραγματοποιείται μετακίνηση Βουλγαρικού λαού προς τα παράλια και μουσουλμανικού πληθυσμού προς την Ανατολή. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αλλαγή στη σύσταση και στην ανάμειξη του πληθυσμού. (Βακαλόπουλος, Α.Κων, *Η Ανατολική Ρωμυλία από το Συνέδριο του Βερολίνου*, τ.7, σ.350-351).

Οι Έλληνες στρατολογούνταν με τη βία στο Βουλγαρικό στρατό, δημεύονταν οι περιουσίες τους, δικάζονταν και καταδικάζονταν. Στόχος των Βουλγάρων όλα αυτά τα χρόνια ήταν η σταδιακή εξάλειψη του ελληνικού στοιχείου που είχε λάβει τη μορφή «λαϊκού κινήματος». Το Μάιο του 1905 γίνονται ελληνικά συλλαλητήρια και τον Ιούνιο, ένα μήνα μετά, απαγορεύεται η κυκλοφορία ελληνικών εφημερίδων. Δολοφονίες, πιέσεις, μεγάλοι φόροι και η απαγόρευση των ελληνικών σχολείων οδήγησε τους Έλληνες σε φυγή προς την Ελλάδα (Λιτούδης, Που εγκαταστάθηκαν και ζουν οι Έλληνες από την Ανατολική Ρωμυλία-Βόρεια Θράκη, 25.). Αυτή η φυγή τόνωσε το μίσος των Βουλγάρων προς τους Έλληνες της Βόρειας Θράκης με αποκορύφωμα τους αντάρτες, τους εμπρησμούς και την πυρπόληση της Αγκιάλου.

Τεράστιες καταστροφές υπέστη ο ελληνικός πληθυσμός όπου αναγκάζεται να τραπεί σε φυγή το 1906 έως το 1916, η γνωστή σε όλους “Φυγή του 1906”. (Λιτούδης, Που εγκαταστάθηκαν και ζουν οι Έλληνες από την Ανατολική Ρωμυλία-Βόρεια Θράκη, 27). Δεν μπορούσαν να αντέξουν τα δεινά των Βουλγάρων αφήνοντας πίσω τους την πατρίδα και τα σπίτια τους, μια ολόκληρη ζωή.

Η συνθήκη του Νειγύ 1919 προέβλεπε εθελούσια ανταλλαγή πληθυσμών που ζούσαν σε μειονότητες στην Ελλάδα και στη Βουλγαρία. (Χατζηαναστασίου, 1999, σ. 65-74). Για τους Έλληνες, βέβαια γίνεται λόγος για αναγκαστικό διωγμό καθώς οι Βούλγαροι κομιτατζήδες τους τρομοκρατούσαν και τους ανάγκαζαν χωρίς τη θέλησή τους να δηλώσουν πως επιθυμούν να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα. (Παπαδάτης, *Ιστορία-Αγώνες-Δίκαια του Ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας*, 67). Έφυγαν περίπου 250.000 πριν από αυτή την συνθήκη, ενώ 48.000 περίπου με την ακούσια μετανάστευση. Μέχρι το 1925 είχε ολοκληρωθεί το τρίτο κύμα μετακίνησης πληθυσμών προς την Ελλάδα (Μηνούδη, *Επιφανείς της Ανατολικής Ρωμυλίας Βόρειας Θράκης κατά τον 18<sup>ο</sup>, 19<sup>ο</sup> και 20<sup>ο</sup> αιώνα*, 17).

## 1.2 Καβακλί

Η περιοχή Καβακλί ήταν μια αμιγώς ελληνική εστία της Βόρειας Θράκης. Εκτείνεται ανάμεσα στα βουνά Καρατζά Νταγ και Στράντζα και διασχίζεται από τον ποταμό Τόντζο. Ένας τόπος με πλούσια βλάστηση από έλατα, πλατάνια, δρυς, πεύκα, όπου σε ολάκερο το λεκανοπέδιο απλώνονταν πανύψηλες λεύκες. Αναφορικά με την προέλευση του ονόματος Καβακλί επικρατεί η άποψη πως δόθηκε από την τούρκικη λέξη “καβάκ”, δηλαδή λεύκη, αφού συνηθιζόταν να δίνονται στα χωριά ονόματα από διάφορα είδη φυτών και δένδρων, η λέξη αυτή στα βουλγάρικα αποδίδεται ως “Τοπόλοβο” (Ορέστης Αυλίδης, Καβακλιώτικα-Αιγίνιο, 1974, 14-15).

Στην επαρχία Καβακλί ήταν κτισμένα έντεκα χωριά με αμιγή ελληνικό πληθυσμό. Τα χωριά αυτά είχαν πολλές ομοιότητες μεταξύ τους, όπως, ίδιος τρόπος ζωής, ίδιο γλωσσικό ιδίωμα με ελάχιστες διαφορές, μια συμπαγή γλωσσογεωγραφική ενότητα με ίδια ήθη, έθιμα και παραδόσεις. Το Καβακλί ήταν η πρωτεύουσα αυτής της επαρχίας (περίπου 9.000 κάτοικοι, σημερ. Τορολονογραντ), οι Καρυές (περίπου 4.000 κάτοικοι, πρωτεύουσα της επαρχίας πριν το 1878, σημερ. Oreshnik), το Σιναπλί (περίπου 1.800 κάτοικοι, σημερ. Sınarovo), το , Μεγάλο Μοναστήρι (περίπου 1.600 κάτοικοι, σημερ. Goljam Manastir), το Μεγάλο Μπογιαλίκι (περίπου 1.500 κάτοικοι, σημερ. Sharkono), το Μικρό Μοναστήρι (περίπου 1.100 κάτοικοι, σημερ. Malak Manastir), το Τσιουκούρκιοϊ (περίπου 850 κάτοικοι, σημερ. Tshukareno), το χωριό Δογάνογλου (περίπου 800 κάτοικοι, σημερ. Doganovo), η Δράμα (περίπου 750 κάτοικοι, σημερ. Drama), το Ακ Μπουνάρ (περίπου 800 κάτοικοι, σημερ. General Inzovo), το Μικρό Μπογιαλίκι (περίπου 800 κάτοικοι, σημερ. Malko Sharkono) και το Μουρανδαλί (περίπου 700 κάτοικοι, σημερ. Mamartshevo) (Άγγ. Γερμίδης, Χαμένες ελληνικές εστίες της Αν. Ρωμυλίας, το Καβακλί κι η περιοχή του, στα «Θρακικά», τ.1. σειρά β' (Αθήνα, 1978), 184 – 185).

## 1.3 Κοινωνική ζωή και παιδεία στο Καβακλί

Οι κακουχίες κατά την Τουρκική κυριαρχία δεν επέτρεψαν στους Έλληνες της περιοχής της Ανατολικής Ρωμυλίας να γνωρίζουν τα αγαθά της παιδείας. Επιπλέον, ο αγροτικός τρόπος ζωής δεν άφηνε περιθώρια για άλλες ασχολίες. Για το λόγο αυτό δεν υπάρχουν πληροφορίες που να πιστοποιούν το τι συνέβαινε μέχρι τον 17<sup>ο</sup> αιώνα στο πεδίο της εκπαίδευσης. Βέβαια, αυτό δε σημαίνει πως τα παιδιά δεν είχαν επαφή με τα γράμματα. Συνήθως, εύπορες οικογένειες ήταν αυτές που είχαν το προνόμιο της ιδιωτικής εκπαίδευσης από οικοδιδασκάλους ή ιερείς.

Στα μισά του 19<sup>ου</sup> αιώνα, οι Καβακλιώτες και οι Καρυώτες δημιούργησαν τα κοινοτικά σχολεία, όπου σύμφωνα με τις μαρτυρίες μεγαλύτερων σε ηλικία, διδάσκονταν η ανάγνωση, η γραφή και η εκμάθηση των θρησκευτικών, συνήθως μέσα στην εκκλησία (Αυλίδης, Καβακλιώτικα, 17).

Στο Καβακλί λειτουργούσε η επτατάξια Σχολή αρρένων με 510 μαθητές και 8 δασκάλους, καθώς και νηπιαγωγείο με 123 νήπια και δύο δασκάλες που συντηρούσαν οι κάτοικοι της κοινότητας, πόροι της εκκλησίας και ειδικοί έρανοι, αφού δεν υπήρχε καμιά κρατική επιχορήγηση.

Επίσης, στο Καβακλί υπήρχε ένας Σύλλογος, η “Πρόοδος” που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του εθνικού φρονήματος και αποτέλεσε πόλο συσπείρωσης των Καβακλιωτών.

Με τον ερχομό τους στην Ελλάδα, έφεραν μαζί τους έναν συνδετικό κρίκο που τους ένωνε με την πατρογονική γη, τη διάσωση της ελληνικής παράδοσης. Η ίδρυση προσφυγικών σωματείων και συλλόγων ήταν η μοναδική ελπίδα στη διατήρηση και διάδοση της θρησκείας, της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού των προσφύγων του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας.

Με την παράδοση είναι φυσικά άρρηκτα συνδεδεμένο το Δημοτικό τραγούδι, μια προφορική, λαϊκή, ποιητική παράδοση που κάθε άνθρωπος ή λαός βρίσκει παρηγοριά, εκφράζοντας τον ψυχικό του κόσμο. Χαρά, λύπη, πόνο, ξεριζωμό και ξενιτιά μέσα από τους στίχους των δημοτικών τραγουδιών. Μια καθαρά προφορική παράδοση καθώς δεν υπάρχει αποτυπωμένο οπτικοακουστικό υλικό. Η διάδοση αυτών των τραγουδιών περνούσε από γενιά σε γενιά. Οι πρόσφυγες της Ανατολικής Ρωμυλίας και συγκεκριμένα του Καβακλί έτρεφαν μεγάλη αγάπη για τα δημοτικά τους τραγούδια και γενικότερα για τη μουσική του τόπου τους. Με τα Καβακλιώτικα τραγούδια αναπολούσαν την πατρίδα τους και με αυτόν τον τρόπο διατηρούσαν και διατηρούν, διέδιδαν και διαδίδουν την προφορική μουσική παράδοση του τόπου τους. Το κάθε γεγονός είχε και έχει το δικό του τραγούδι, το οποίο έχει βαθύτερες ρίζες. Το θέμα των στίχων του κάθε τραγουδιού σχετίζεται με τα έθιμα, τα ιστορικά συμβάντα, τις κοινωνικές και Χριστιανικές εορτές, τα κάλαντα κλπ.

## Κεφάλαιο 2

### Μουσικοποιητικά χαρακτηριστικά των τραγουδιών του Καβακλί

#### 2.1 Μελωδικά στοιχεία

Έπειτα από παρατήρηση φαίνεται ότι τα τραγούδια της περιοχής Καβακλί κατηγοριοποιούνται ως προς την υφή τους σε καθαρά φωνητικές μελωδίες, σε φωνητικές μελωδίες συνοδευόμενες από όργανο και σε ενόργανες εκτελέσεις.

Όσον αφορά τις καθαρά φωνητικές μελωδίες που είναι οι αρχαιότερες όλων καθώς σχετίζονται με έθιμα και μεγάλες γιορτές. Αποτελούνται κυρίως από μία ή δύο μελωδικές φράσεις, οι οποίες έχουν δομή AA ή AA-BB. Τραγουδιούνται ομαδικά έχοντας ως μοναδικό όργανο τη φωνή, ή αντιφωνικά (σαν ερώτηση-απάντηση ή επανάληψη των στίχων).

Χαρακτηριστικό των μελωδιών οι οποίες είναι συνοδευόμενες από όργανα είναι ότι αποτελούνται από εισαγωγή με δύο ενόργανες φράσεις που επαναλαμβάνονται με το δομικό σχήμα AA ή AA-BB και από μια φωνητική μελωδία, δομούμενη από φράσεις του ίδιου πλήθους και της ίδιας μορφής. Τις περισσότερες φορές δεν συναντάται επωδός.

Οι καθαρά ενόργανες μελωδίες χαρακτηρίζονται από καθαρά ενόργανη υφή και έκταση, αποτελούνται από 2,3,4,5,6,7,9,11 ή 12 φράσεις, οι οποίες επαναλαμβάνονται μία μία κατά σειρά.

Βασικά δομικά υλικά κάθε ρυθμού είναι:

1. Οι λέξεις
2. Το μέλος
3. Η κίνηση του σώματος

Οι μελωδίες των τραγουδιών της περιοχής Καβακλί δομούνται από μουσικές φράσεις, οι οποίες μπορούν να χωριστούν σε περιόδους με βάση το ποιητικό κείμενο. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων οι μουσικές φράσεις αποτελούνται από δύο περιόδους. Η μελωδική δομή μπορεί να αναπτυχθεί σύμφωνα με το ποιητικό κείμενο κι αυτό δικαιολογείται από τη μεταξύ τους ισομετρία. Δηλαδή, οι μουσικές φράσεις αποτελούνται από άρτιου πλήθους μέτρα, αυξανόμενα με διπλασιασμό τους, π.χ 4 μέτρα-8 χρόνοι.

Η πρώτη περίοδος κάθε φράσης έχει, συνήθως ημιτελική κατάληξη, ενώ η δεύτερη περίοδος έχει τελική κατάληξη. Οι καταλήξεις αυτές, μαζί με τις μελωδικές γραμμές αποτελούν “αναγνωριστικά” στοιχεία λόγω της ιδιαιτερότητας τους στη μουσική της Ανατολικής Ρωμυλίας και πιο συγκεκριμένα του Καβακλί. Επίσης, είναι καλό να αναφερθεί ότι στη μουσική του Καβακλί, οι μελωδίες ακολουθούν τους άρτιους αριθμούς, όσον αφορά στον αριθμό των μέτρων μέσα στις φράσεις και αφετέρου στον αριθμό των φράσεων μέσα στη μελωδία.

Άξιο αναφοράς είναι ότι η αντιστοιχία της μελωδίας (μουσική φράση) και χορευτικών βημάτων (χορευτική περίοδος) δεν αποτελεί κανόνα στη χορευτική μουσική του Καβακλί. Συνήθως υπάρχει ανισομετρία μεταξύ μουσικής φράσης και χορευτικής περιόδου, που σημαίνει ότι είτε η μουσική φράση είναι μεγαλύτερη σε έκταση όπως στο ζωναράδικο χορό, στον οποίο η μουσική φράση εκτείνεται σε 8 μέτρα, ενώ η χορευτική περίοδος σε 6 μέτρα. Τα μελωδικά μοτίβα στο ζωναράδικο έχουν άρτιου πλήθους μέτρα ( $8:2=4$ ), ενώ τα

χορευτικά είναι περιττού πλήθους (6:2=3). Φαίνεται ότι υπάρχει “μελωδική αστάθεια” καθώς μελωδία και χορός αρχίζουν μαζί αλλά ο χορός ολοκληρώνεται δύο χρόνους πριν τη μελωδική φράση.

Στα τραγούδια της περιοχής Καβακλί επισημαίνεται η ύπαρξη συλλαβών, λέξεων ή και φράσεων που διακόπτουν τον δεκαπεντασύλλαβο (συνήθως) στίχο και φαίνεται να παρεμβάλλονται στη ροή του τραγουδιού. Οι περιπτώσεις αυτές αναφέρονται σε παραθέματα ή επιφωνήματα, τσακίσματα, συλλαβές χωρίς νόημα και ημιστίχια, τα οποία δεν σχετίζονται νοηματικά με το υπόλοιπο τραγούδι.

Τα παραθέματα ή επιφωνήματα είναι λέξεις όπως π.χ μπρε, αμάν, καλέ, μουρ' κι άλλες παρόμοιες, που παρεμβάλλονται κατ' επανάληψη, όπως για παράδειγμα:

Κάθε Κυριακή ν' αλλάζει  
Να στολίζεται, **μουρ'** να στολίζεται  
Κι στου παραθύρ' να βγαίνει  
Να γυαλίζεται, **μουρ'** να γυαλίζεται.

Τα παραθέματα έχουν σημαντικό λειτουργικό χαρακτήρα. Πρόκειται για κοινές, προσιτές, καθημερινές λέξεις, χρησιμοποιούμενες από το λαό. Ενδεικνύται για την καλύτερη έκφραση και ερμηνεία του τραγουδιστή, ειδικότερα όταν είναι προσαρμοσμένες στο γενικότερο συναίσθημα που προβάλλει το τραγούδι (χαρά, καημός, λύπη) και δίνουν τη δυνατότητα στον τραγουδιστή να τις αποδώσει με ιδιαίτερη εκφραστικότητα και ο ποιητικός λόγος να γίνει πιο εντυπωσιακός. Επίσης, είναι πιο επιτυχής η υποβολή των ακροατών συναισθηματικά, αφού πρόκειται για λέξεις και εκφράσεις ιδιαίτερα γνώριμες με αποτέλεσμα την ένταση και την ανάδειξη του τραγουδιστή πλέον λαού και τη συναισθηματική συμμετοχή του.

Από τεχνικής άποψης, λόγω των παραθεμάτων η μορφή του μέτρου αλλάζει, συνήθως συμπληρώνεται, ενώ διευκολύνεται το αίσθημα που δίνεται από το ρυθμό. Κάτι τέτοιο δεν πρέπει να φαντάζει εσκεμμένο. Το πέρασμα του χρόνου δείχνει ότι ο στίχος που τραγουδιέται χωρίς παραθέματα φαντάζει σαν κάτι ξένο στο αυτί του ακροατή. Ασφαλώς αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του δημοτικού τραγουδιού προσδίδει σημαντικά πλεονεκτήματα, τόσο ερμηνείας, όσο και γενικότερης συμμετοχής σ' αυτήν τη λειτουργική μουσική, ενώ είναι απόλυτα ενσωματωμένο στην οντότητα του κάθε τραγουδιού.

Τα τσακίσματα αφορούν στο “τσάκισμα” του λόγου, την επανάληψη μέρους του στίχου σε μία, μισή ή άλλο τμήμα της μουσικής φράσης. Είναι πολύ συχνό φαινόμενο στη μουσική παράδοση της Ανατολικής Ρωμυλίας και ιδιαίτερα στην περιοχή του Καβακλί.

**Νά'τος, νά'τος μάνα, πέρα στα χαντάκια**  
**Πέρα στα χαντάκια, που σκαλίζ' βαμπάκια.**



Με τα τσακίσματα επιτυγχάνεται η διακοπή της μονοτονίας του κύριου θέματος της μελωδίας, αλλά και δίνεται η ευκαιρία στον τραγουδιστή να ξεκουράζεται, καθώς τα τραγουδούν άτομα που γλεντούν και γνωρίζουν το τραγούδι είτε κάποιος άλλος τραγουδιστής. Στη δεύτερη περίπτωση, το τραγούδι ακούγεται από κάποιον με διαφορετικής χροιάς και ποιότητας φωνή, στοιχείο που συμβάλλει στην ανανέωση του ακούσματος. Συχνά τα τσακίσματα αποτελούν γέφυρα για να αλλάξει ο τραγουδιστής για κάποιο μέρος του τραγουδιού.

Συχνά είναι και τα ημιστίχια που συνήθως δεν ακολουθούν το νόημα του ποιητικού λόγου.

Ούλις οι νιες παντρεύουντι

Κι παίρνουν παλικάρια **ριμντιρι ριμντιρι ό.**

Στοιχεία όπως τα παραπάνω, δείχνουν το πάθος και την αυθεντικότητα του δημιουργού και του ακροατή, καθώς συμβάλλουν στην ικανοποίηση του συνθέτη (πολλές φορές ανώνυμο στην περίπτωση του Καβακλί).

## 2.2 Ρυθμική αγωγή

Χαρακτηριστικό στη μουσική παράδοση του Καβακλί είναι η γρήγορη ρυθμική αγωγή, αντίθετα με νοτιότερες περιοχές όπου υπερισχύουν τα αργόσυρτα μελίσματα. Εύλογο είναι, η ρυθμική αγωγή να μην “παρέχει” δυνατότητα μεγάλης μελισματικής ποικιλίας. Συνεπώς, η φωνητική απόδοση μπορεί να παρουσιάζεται πιο μελισματική από την ίδια τη μελωδία, αναλύοντας τους φθόγγους της μελωδίας με ιδιότυπο τρόπο, τόσο ως προς το ρυθμό, όσο και ως προς τη δυναμική.

Η ρυθμική αγωγή διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος των μελωδιών. Ειδικότερα, η ρυθμική αγωγή είναι πιο αργή στις χορευτικές μελωδίες που συνοδεύονται από τραγούδι, από ό,τι στις ενόργανες χορευτικές μελωδίες. Στη δεύτερη περίπτωση, στην οποία η ρυθμική αγωγή είναι τόσο γρήγορη, καθίσταται απαραίτητη για την καταγραφή της, η βοήθεια συνοδείας κρουστών οργάνων ή χτύπημα του ποδιού από τον οργανοπαίκτη. Αυτό για παράδειγμα συμβαίνει ιδιαίτερα σε σύνθετους ρυθμούς όπως είναι ο εξάσημος (ζωναράδικο), για να τονίζονται ικανοποιητικά οι θέσεις των απλών μέτρων, από τα οποία οι σύνθετοι συνίστανται.

## 2.3 Η αξία του τραγουδιού-ιδιώματος

Σε όλες τις λαϊκές δημιουργίες μπορούμε να ανακαλύψουμε στοιχεία του χαρακτήρα της εθνικής μας ψυχής. Το τραγούδι στα χωριά της Ανατολικής Ρωμυλίας είναι ένα σύμπλεγμα μελωδίας, ρυθμού, κίνησης και λόγου. Μελωδικές γραμμές εκφέρουν κείμενα τραγουδιών, μέσα σε μια αστείρευτη ποικιλία ρυθμικών σχημάτων και βημάτων χορών. Έτσι, διακρίνουμε τα τραγούδια σε εποχιακά, του γλεντιού, ιστορικά και ακριτικά τραγούδια, του γάμου, της αγάπης κλπ. Στα δημοτικά τραγούδια του Καβακλί καθρεφτίζεται πιστά η ζωή, τα ήθη, τα συναισθήματα και η διανόηση του λαού της Ανατολικής Ρωμυλίας. Τα τραγούδια αυτά, κρύβουν μια ξεχωριστή γοητεία, που σε ωθεί να τα μελετήσεις προσεκτικά και όχι

μόνο για να αντιληφθεί κανείς την ολοζώντανη ψυχή της παράδοσης της Ανατολικής Ρωμυλίας αλλά και να γίνουν φανερές οι αισθητικές αρετές των τραγουδιών.

Το Καβακλί διαθέτει πλούσιο μουσικό μωσαϊκό που αντλεί τις πηγές του από την αρχαιότητα. Η μελωδική δομή κινείται κυρίως σε δρόμους βυζαντινούς αλλά και της ευρύτερης περιοχής της βόρειας Θράκης. Η φωνητική ερμηνεία παρουσιάζει έντονο τοπικό ιδίωμα με ηχοχρώματα από τη φωνητική παράδοση των Βαλκανίων.

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, το Καβακλί ήταν η «καρδιά» του ελληνικού στοιχείου με μοναδική πολιτισμική παράδοση καθώς εξέλειπε το Βουλγαρικό στοιχείο. Όπως αναφέρει ο κ. Αλμπανούδης στη διδακτορική του διατριβή “η περιοχή διαφοροποιείται σημαντικά από τις άλλες περιοχές της Α. Ρωμυλίας και ως προς τα επιμέρους πολιτισμικά στοιχεία (μουσικοχορευτική παράδοση, τραγούδια, ενδυμασία, διατροφή, λαϊκή ιατρική, έθιμα και γιορτές, λαϊκές διηγήσεις, παραμύθια) και ως προς το γλωσσικό ιδίωμα”.

Το γλωσσικό ιδίωμα του Καβακλί με ρίζες από την αρχαία Ελλάδα, ανήκει στην κατηγορία του βόρειου ιδιώματος. Σύμφωνα με τον κ.Αλμπανούδη, “Το ιδίωμα ανήκει στα βόρεια ιδιώματα. Παρουσιάζει τα γενικά χαρακτηριστικά των βόρειων ιδιωμάτων, δηλαδή στένωση των άτονων e και o και αποβολή των άτονων i και u, και τα περισσότερα από τα ειδικά χαρακτηριστικά. Τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα του ιδιώματος στην προφορά αλλά και στη φωνητική ερμηνεία είναι τα εξής: Πρώτον, η τροπή του σύμφωνου λ σε -ου (π.χ καλώ- καουώ) και δεύτερον, η χρήση του επιθέματος -ούδι (π.χ παιδί – παιδούδ[ι]).

### Κεφάλαιο 3

#### Ρεπερτόριο

##### Εισαγωγή

Τα τραγούδια που θα αναλυθούν παρακάτω αποτελούν τα περισσότερα πρωτότυπες ηχογραφήσεις του ηχητικού αρχείου της κυρίας Μαρίνας Ζωγράφου, η οποία με μεγάλη χαρά το προσέφερε. Είναι καλό να αναφερθούν λίγα λόγια για τους τραγουδιστές που ακούγονται στις ηχογραφήσεις. Το τραγούδι “Κάτω στην κρύα βρύση” τραγουδιέται από την κυρία Παγώνα Μιχαλούδη, η οποία γεννήθηκε το 1925 στα Γιαννιτσά Πέλλας και η καταγραφή έγινε το 1992. Το τραγούδι “Όσα κάστρα” τραγουδιέται από την κυρία Μαρίνα Ζωγράφου και η ηχογράφηση έγινε το 1998 στα Γιαννιτσά νομού Πέλλας. Στα Χριστουγεννιάτικα κάλαντα τραγουδούν άντρες του ΚΑΠΗ Κουφαλίων με πρωτοτραγουδιστή τον Νεμτσούδη Δημήτριο, γεννημένο στα Κουφάλια το 1947. Η καταγραφή έγινε το 2010. Στο τραγούδι “Το παναύρ”, “Πέμι, πέμι, κόρη’μ”, “Πέντε αδέρφια ήμασαν”, “Όλες οι νιες”, “Κάτω στη Ρόϊδω”, τραγουδά η Μαρίνα Ζωγράφου. Τα τραγούδια αποτελούν μέρος του cd με τίτλο “Από τη Βόρεια Θράκη (Ανατολική Ρωμυλία). Στο τραγούδι “Πέντε νύχτες” τραγουδά ο Ιωάννης Πραντσίδης και στο τραγούδι “Φέτος το καλοκαιράκι” τραγουδά η Στέλλα Καλλιάρια, το οποίο αποτελεί μέρος του τετραπλού cd που επιμελήθηκε ο κύριος Ιωάννης Πραντσίδης με τίτλο “Από τη Θράκη του Ορφέα και του Διονύσου”

##### 3.1 Παρτιτούρα

###### Κάτω στην κρύα βρύση

Κά του στην κρύ α βρύ ση στα κρύ α τα νί ί ρα σκο  
Τού ρκοι τουν που λι μού σαν κι οι Ρω μιόι οι τουν κλαιν κι

6  
τώ σαν τον Για ννά α κα τουν μο να χο γιό ό  
δυο μι κρά κουρ τσού ού δια τουν μυ ριο λο ο γούν

### 3.1.2 Στίχοι

Κάτου στην κρύα βρύση, στα κρύα τα νιρά {A}  
σκοτώσαν τον Γιαννάκα τουν μυναχουγιό. {B}

Τούρικοι τουν πουλιμούσαν και οι Ρουμιοί τουν κλαίν {A}  
κι δυο μικρά κουρτσούδια τουν μυριολογούν. {B}

Γιαννάκ'η δεν έχεις μάνα, δεν έχεις κι αδιρφή {A}  
δεν εχς καλή (γ)υναίκα ν'αρθει να σι δει. {B}

Να κι η καλή (γ)υναίκα πούρθιν να τουν διεί {A}  
μι δυό πιδιά στα χέρια, του τρίτου στην κοιλιά. {B}

Δε σ'ίλιγα Γιαννάκη μ' δεν σ'αρμήνιβα {A}  
μι Τούρκουν μη παλεύεις και μην πουλιμάς. {B}

Σώπα μαρή (γ)υναίκα κι μη ντροπιάζισι {A}  
αυτοί 'ταν τρεις χιλιάδισ κι γω 'μαν μαναχός. {B}

### 3.1.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι έχει μία δίστιχη μουσική στροφή AB. Οι στίχοι είναι 25σύλλαβοι (13+12) τροχαϊκοί. Κάθε δίστιχο έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση με ομοιοκαταληξία. Κάθε δύο στίχοι (AB) διακόπτονται από το οργανικό μέρος. Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι δίστημος και χορεύεται κυκλικά ως κοκκονίτικος-καστρινός. Είναι τραγούδι του γλεντιού που χορεύεται και τραγουδιέται σε όλες τις περιστάσεις.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: AB

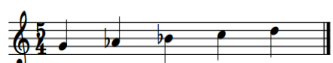
Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 2/4

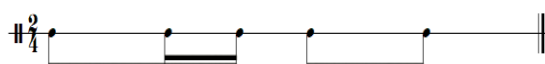
Τρόπος: σολ ελάσσονα



Πέρασμα πεντάχορδου Ουσάκ στη Β μελωδική φράση



Βασικό ρυθμικό σχήμα:



### 3.2.1 Παρτιτούρα

#### Κάτω στη Ροΐδω

The musical score is written in 8/8 time with a key signature of three flats (B-flat, E-flat, A-flat). It consists of four staves of music. The first two staves are marked with a '5' and an 'A' above them, indicating a five-measure phrase. The last two staves are marked with a '9' and a 'B' above them, indicating a nine-measure phrase. The lyrics are in Greek and are written below the notes.

Κά του στη Ροΐ δου τη η Ροϊ δο πού λα α

Κά του στη Ροϊ δου τη η Ροϊ δο πού λα α

Του ού ρκουσ αι γα α 'πσιν ιν νια α Ρω μιο πού λα

Του ού ρκουσ αι γα α 'πσιν ιν νια α Ρω μιο πού λα

### 3.2.2 Στίχοι

Κάτου στη Ροΐδου, τη Ροΐδοπούλα x2 {A}  
Τούρκους αϊγάπ'σιν νιά Ρουμιουπούλα x2 {B}

Τούρκους τη θέλει, φτή δεν τον θέλει x2 {A}  
Κι η σκύλα η μάνα της την προυξινεύει x2 {B}

Πάρ' τουνα, κόρη μου, τον Τούρκου γί' άντρα x2 {A}  
Δα σι φουρέσει φλουριά κι χάντρα x2 {B}

Δεν τον ιθέλου, τον Τούρκου γί' άντρα x2 {A}  
Κι ας μι φουρέσει φλουριά κι χάντρα x2 {B}

Πάρ' τουνα, κόρη μου, έχει καϊκια x2 {A}  
Δα σι πααίνει στα Σαλουνίκια x2 {B}

Πέρδικα 'ιένουμι, τ' αρμανιά παίρνου x2 {A}  
Τον Τούρκου γί' άντρα δεν τον ιπαίρνου x2 {B}

### 3.2.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το ποιητικό κείμενο αποτελείται από 10σύλλαβους ιαμβικούς στίχους, με ομοιοκαταληξία, ενώ κάθε μουσική στροφή καλύπτει δύο στίχους (AB). Κάθε δίστιχο έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση. Ανά δύο στίχοι (AB) διακόπτονται από το οργανικό μέρος. Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι πεντάσημος (2+3) και χορεύεται κυκλικά ως μπαϊντούσκα. Ανήκει στην κατηγορία των Ιστορικών τραγουδιών, τραγούδι του γλεντιού κυρίως το καλοκαίρι.

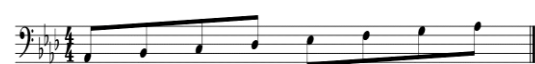
Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: AB

Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 5/8

Τρόπος: φα ελάσσονα



Βασικό ρυθμικό σχήμα:



### 3.3.1 Παρτιτούρα

#### Πέμι πέμι κόρη'μ



### 3.3.2 Στίχοι

Πέ μι, κόρη μ', πέ μι ,ποιος είνι(ι) ι αιγόρουιζ<sup>1</sup> x2  
Πέ μι να τουν νοιώσου κι άντρα να στουν δώσου x2  
Δεν του λέου μάνα μ' συ δα<sup>2</sup> τουν σκουτώσεις x2  
Πέ τουν, κόρη μ', πέ τουν, δε δα τουν σκουτώσου x2  
Κι άμα τουν αρέσου, δα σας στιφανώσου x2  
Δείξι μι σημάδια να τουν αγνουρίσου<sup>3</sup> x2  
Κι άμα τουν αρέσου, δ<sup>ε</sup>α<sup>4</sup> σας αμπουδίσου x2  
Νάτους, μάνα μ', νάτους πέρα στα χαντάκια x2  
Πέρα στα χαντάκια, που μαζών(ει) βαμπάκια x2  
Έχει κι καλπάκι<sup>5</sup>, τσέφχα<sup>6</sup> 'πού βαμβάκι x2  
Έχει κι τσαρούχια, κόρις<sup>7</sup> 'πού καρπούζια x2  
έχει και ζουνάρι, 'ς βατσινιας<sup>8</sup> κουνάρι<sup>9</sup> x2  
Έχει και ντουφέκι, 'πού παλιά μαγκούτα<sup>10</sup> x2  
έχει κι σατσ'μάδις<sup>11</sup>, τουν λιανού τουν άμμου x2  
Έχει κι στουλίδια, ψέφκα δαχτυλίδια x2

\*<sup>1</sup> αιγόρουιζ = αγαπητικός

\*<sup>2</sup> δα = θα (το άτονο δα κατά την προφορά σημαίνει θα)

\*<sup>3</sup> αγνουρίσω = γνωρίσω

\*<sup>4</sup> δ<sup>ε</sup>α = δεν θα

\*<sup>5</sup> καλπάκι = είδος καπέλου τοπικής ενδυμασίας

\*<sup>6</sup> τσέφχα = φλούδα

\*<sup>7</sup> κόρις = χοντρές φλούδες

\*<sup>8</sup> βατσινια = βάτος

\*<sup>9</sup> κουνάρι = κλωνάρι

\*<sup>10</sup> μαγκούτα = άγριο φυτό

\*<sup>11</sup> σατσ'μάδις = σκάγια

### 3.3.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το ποιητικό κείμενο αποτελείται από 12σύλλαβους τροχαϊκούς στίχους, με ομοιοκαταληξία, ενώ κάθε μουσική στροφή καλύπτει δύο στίχους (ΑΒ). Κάθε δίστιχο έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση. Ανά δύο στίχοι (ΑΒ) διακόπτονται από το οργανικό μέρος. Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι εξάσημος (3+3) και χορεύεται κυκλικά ως ζωναράδικος καθώς οι χορευτές είναι πιασμένοι από τα ζωνάρια. Ανήκει στην κατηγορία των περιγελαστικών τραγουδιών. Κατά βάση χορεύεται και τραγουδιέται στο έθιμο της Συντιάνκας το φθινόπωρο αλλά και το καλοκαίρι.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: ΑΒ

Μελωδικές φράσεις: ΑΒ

Ρυθμός: 6/8

Τρόπος: ρε ελάσσονα



Βασικό ρυθμικό σχήμα:





### 3.4.1 Παρτιτούρα

#### Φέτος το καλοκαιράκι

α Φέτος το καλο και ράκι  
β κυνηγούσα ένα πουλάκι  
β' κυνηγούσα, τριγυρούσα  
γ κυνηγούσα τριγυρούσα  
δ να το πιάσω δεν μπορώσα

### 3.4.2 Στίχοι

Φέτους του καλοκαιράκι  
Κυνηγούσα ένα πουλάκι (x2)  
Κυνηγούσα, τριγυρούσα  
Να το πιάσω δεν μπορούσα

Ρίχνω την αξόβεργα μου  
Κι' ήρθιν το(υ) πουλί κοντά μου (x2)  
Κι' ήρθιν το(υ) πουλί κοντά μου  
Κόνιψι στα γόνατά μου

Έσκυψα να το(υ) φιλήσω(ου)  
Κι φλουρί να του δουρίσω(ου) (x2)  
Κι μου ήρθι να το(υ) πιάσω(ου)  
Κι στον ουρανό να φτάσω(ου)

Άγγε(ι)λο να κατιβάσου  
Κι τη θάλασσα ν' αδειάσου (x2)  
Να την κάνω(ου) περιβόλι  
Να την εξηλεύουν όλοι.

### 3.4.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι έχει μία τετράστιχη μουσική στροφή ΑΒΓΔ. Οι στίχοι είναι οκτασύλλαβοι τροχαϊκοί. Κάθε στίχος έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση με ομοιοκαταληξία. Ο δεύτερος στίχος επαναλαμβάνεται με μία παραλλαγμένη μελωδική φράση (β'). Οι δύο πρώτοι στίχοι διακόπτονται από μέρος που παίζουν μουσικά όργανα (οργανικό μέρος). Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι εξάσημος (3+3) και χορεύεται ως ντούζκος, πιο ριχτός ζωναράδικος. Είναι τραγούδι της αγάπης, που χορεύεται κυρίως το καλοκαίρι και σε γάμους.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: ΑΒ(Β)ΓΔ

Μελωδικές φράσεις: αββ'γδ

Ρυθμός: 6/8 (3+3)

Τρόπος: ρε ελάσσονα



Βασικό ρυθμικό σχήμα:



### 3.5.1 Παρτιτούρα

#### Το παναύρ'

Του πα να α ι ρ' ή ηταν που

λύ ύ του πα να α ι ρ' ή ηταν που λύ υ

κι τό που ους ή τα αν λί ί γους κι τό που ους ή ταν λί γους

### 3.5.2 Στίχοι

Το παναγύρ' ήταν πολύ x2  
Κι ο τόπος ήταν λίγος x2

Σαράντα δίπλων ο χορός x2  
Εξήντα δυο τραπέζια x2

Κι όσ' έρχονταν σεμπέτευαν<sup>1</sup> x2  
Κι όλ' τον Θεό δοξάζουν x2

Να μη έρτη ο Τσάμβοϊδας x2  
Χαλάσ' το παναγύρι x2

Μον' να! Κι Τσάμβος πό' φτασιν x2  
Σαν φίδι πυρωμένο x2

Στέκουν γερόντια τον τιμούν x2  
Παλληκάρια τον κερνούσαν x2

Κι αυτός μόνον τους έλεγε x2  
Κι αυτός μόνον τους λέγει x2

Δεν ήρθα 'γω για φάει, για πιείν x2  
Για πιείν και για την κουβέντα x2

Μόν' ήρθα να παλέψουμε x2  
Με τους πεχλεβανοί<sup>2</sup> σας x2

Ποιος έχει χέρια σίδηρα x2  
Και νύχια τσελικένια x2

Για να' ρθει να παλέψουμε x2  
Να διούμ' ποιος θα νικήσει x2

Και κάνας δεν τον έκρινε x2  
Μεσ' απ' το παναγύρι x2

Της χήρας υιός τον έκρινε x2  
Της χήρας ανδρειωμένος x2

Εγώ 'χω χέρια σίδηρα x2  
Και νύχια τσελικένια x2

Βρε έλα να παλέψουμε x2  
Και να βαρυοριχτούμε x2

Πόθεν καρφώσ' ο Τσάμβοϊδας x2  
Γαϊτάνια αίμα τρέχον x2

Πόθεν καρφώσ' της χήρας υιός x2  
Τα όρνια κρέας χορταίνουν x2

Κι ο Τσάμβοϊδάς γονάτισε x2  
Κι ο Τσάμβοϊδας φωνάζει x2

Αφήσ' με, άφησ' της χήρας υιός x2  
Χήρας το παλληκάρι x2

Τα κρέα μου τα ξέσχισες x2  
Τα όρνια θα με φάνε x2

Και της χήρας υιός μον' φώναξε x2  
Της χήρας το παλληκάρι x2

Βρε φέρτε μας κρύο νερό x2  
Να πιώ κ' εγώ κι ο Τσάμος x2

Και κάνας δεν τον έκρινε x2  
Μέσ' απ' το παναγύρι x2

Η μάνα τ' μόν' τον έκρινε x2  
Κι αυτή μόν' τον ακούει x2

Τον Τσάμο πάει κρύο νερό x2  
Τον υιό της πάει φαρμάκι x2

\*<sup>1</sup> σεμπέτευαν = τραγουδούσαν σουμπέτια, καθιστικά τραγούδια

\*<sup>2</sup> πεχλιβανοί = παλαιστές

### 3.5.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι έχει μία δίστιχη μουσική στροφή ΑΒΒ'. Οι στίχοι είναι 15σύλλαβοι (8+7) ιαμβικοί. Κάθε στίχος έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση. Ο δεύτερος στίχος επαναλαμβάνεται με μία παραλλαγμένη μελωδική φράση (β'). Οι δύο πρώτοι στίχοι διακόπτονται από μέρος που παίζουν μουσικά όργανα (οργανικό μέρος). Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι εξάσημος (3+3) και χορεύεται κυκλικά καθώς οι χορευτές είναι πιασμένοι από τα ζωνάρια. Ανήκει στην κατηγορία των ακριτικών τραγουδιών, είναι τραγούδι της Πεντηκοστής και τραγουδιέται και χορεύεται κυρίως άνοιξη και καλοκαίρι.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: ΑΒ

Μελωδικές φράσεις: αββ'

Ρυθμός: 6/8 (3+3)

Τρόπος: ρε ελάσσονα



Βασικό ρυθμικό σχήμα:



### 3.6.1 Παρτιτούρα

#### Όσα κάστρα

Ό σα κά στρα α κι αν γκι ζέρ σα μουρ' κιαν πε... ε

ερ πά τη σα μου ουρ' κιαν πε... ερ πα τή η σα

### 3.6.2 Στίχοι

Όσα κάστρα κι αν γκιζέρσα κι αν πιρπάτησα, μουρ, κι αν πιρπάτησα  
No<sup>2</sup> της χήρας του κουρίτσι δεν αντάμουσα, μουρ' δεν αντάμουσα.  
Κάθι Κυριακή ν' α<sup>ου</sup>άζει, να στουλίζιτι μουρ' να στουλίζιτι.  
Κι στου παραθύρ να βγαίνει, να 'υαλίζιτι, μουρ' να 'υαλίζιτι.  
Δώσ(ι), κυρά μ', τη θυγατέρα σ' στου Μιμέτ Αγά, μουρ' στου Μιμέτ Αγά.  
Του κουρίτσι μ' δεν του δίνου στου Μιμέτ Αγά, μουρ' στου Μιμέτ Αγάλ.  
Είνι Τούρκους κι φοβούμι, τό 'χου κ' αντροπή, το 'χου κ' αντροπή.

\*<sup>1</sup> γκιζέρσα = περιήλθα

\*<sup>2</sup> νο = σαν

### 3.6.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι έχει μία δίστιχη μουσική στροφή AB. Οι σίχοι είναι 15σύλλαβοι (8+7) ιαμβικοί. Κάθε σίχος έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση. Οι δύο πρώτοι σίχοι διακόπτονται από μέρος που παίζουν μουσικά όργανα (οργανικό μέρος). Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι επτάσημος (3+2+2) και χορεύεται κυκλικά ως συρτός καλαματιανός. Ανήκει στην κατηγορία των παραμυθιακών διηγήσεων, τραγούδι του γάμου, του γλεντιού, που αναζωπυρώνεται κυρίως το καλοκαίρι και το φθινόπωρο.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: AB

Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 7/8 (3+2+2)

Τρόπος: Σολ μείζονα



Βασικό ρυθμικό σχήμα:



### 3.7.1 Παρτιτούρα

#### Πέντε νύχτες

Πέ ντι νύ ύ χτες— ντουμ τα ντουμ κα λέ λιω ω μου

5 Πέ ντι νύ υ χτες— κι ξυ νυ ύ ύ χτες—

### 3.7.2 Στίχοι

Πέντι νύχτες ντουμ τα τα ντουμ κα λέλιω μου  
Πέντι νύχτες και ξενύχτες

Έμεινα στο ντουμ τα ντουμ κα λέλιω μου  
Έμεινα στου μαχαλά σου

Για να μάθου ντουμ τα ντουμ κα λέλιω μου  
Για να μάθου το όνομά σου

Το όνομά μου ντουμ τα ντουμ κα λέλιω μου  
Το όνομα μ' το λένε Βάσω

Κι τ' αίταιρι μ' ντουμ τα ντουμ κα λέλιω μου  
Κι τ' αίταιρι μ' τουν λεν' Γιάννη



### 3.7.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι έχει μία δίστιχη μουσική στροφή AB. Οι στίχοι είναι 19σύλλαβοι (11+8) τροχαϊκοί. Κάθε στίχος έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση. Οι δύο πρώτοι στίχοι διακόπτονται από μέρος που παίζουν μουσικά όργανα (οργανικό μέρος). Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι επτάσημος (2+2+3) και χορεύεται ελεύθερα ως μαντηλάτος. Ανήκει στην κατηγορία τραγουδιών της αγάπης. Τραγούδι του γλεντιού και του γάμου που ακούγεται στο έθιμο της Συντιάνκας. Τα ονόματα που περιέχονται στους στίχους είναι πιθανόν να αλλάζουν σύμφωνα με τα ονόματα του κάθε ζευγαριού. Ο στίχος ντουμ τα ντουμ κα λέλιω μου, δεν έχει καμία νοηματική σημασία. Πιθανόν λέγεται ώστε να ολοκληρωθεί μετρικά ο ρυθμός.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: AB

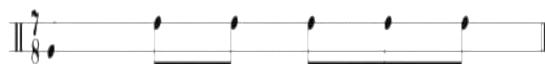
Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 7/8 (2+2+3)

Τρόπος: λα ελάσσονα



Βασικό ρυθμικό σχήμα:



### 3.8.1 Παρτιτούρα

#### Πέντε αδέρφια ήμασταν

The image shows a musical score for the song 'Πέντε αδέρφια ήμασταν'. It consists of two staves, A and B, in a 7/8 time signature with a key signature of one flat (B-flat). Staff A contains the first line of music with the lyrics: Πέ ντι αδέ ρφια ή μα σταν πέ ντι αδέ ρφια ή μα σταν. Staff B starts at measure 5 and contains the second line of music with the lyrics: Πέ ντι αδέ ρφια α ή μα σταν κι τα πέ έ ντι πα λα βά.

### 3.8.2 Στίχοι

Πέντι αδέρφια ήμασταν, πέντι αδέρφια ήμασταν  
Πέντι αδέρφια ήμασταν κι τα πέντι παλαβά

΄Γω ήμαν ι μικρότιρους, ΄γω ήμαν ι μικρότιρους  
΄Γω ήμαν ι μικρότιρους, ντιπ ι παλαβότιρους

Στοιήσα<sup>1</sup> σ΄ έναν παπά, στοιήσα σ΄ έναν παπά  
Στοιήσα σ΄ έναν παπά, ια να βόσκου τα πατκιά<sup>2</sup>.

Τα μιτρού, τα ξιμιτρού, τα μιτρού, τα ξιμιτρού  
Τα μιτρού, τα ξιμιτρού, ντιπ του<sup>3</sup> μπασ΄κου<sup>4</sup> δε ΄νι ιδώ

Κάνι μι, νταή<sup>5</sup>, γαμπρό, κάνι μι, νταή γαμπρό  
Κάνι μι, νταή, γαμπρό, τι καλό πιδί ΄μι ιγώ

Να φιλού τη χέρα σου, να φιλού τη χέρα σου  
Να φιλού τη χέρα σου κι τη θυγατέρα σου

Κάνι μι, νταή, γαμπρό, κάνι μι, νταή, γαμπρό  
Κάνι μι, νταή, γαμπρό, να σι κάνω πιθιρό.

΄Γω κρασί, ρακί δεν πίνου, ΄γω κρασί, ρακί δεν πίνου  
΄Γω κρασί, ρακί δεν πίνου κι όπ΄ του βρίσκου δεν τ΄ αφήνου

\*<sup>1</sup> Στοιήσα = μπαίνω στη δούλεψη κάποιου

\*<sup>2</sup> πατκί = παπί (βουλγ. < patka)

\*<sup>3</sup> ξιμιτρού = μετράω με προσοχή

\*<sup>4</sup> νταής = θείος

### 3.8.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι έχει μία δίστιχη μουσική στροφή AB. Οι σίχοι είναι 15σύλλαβοι (8+7) ιαμβικοί. Κάθε σίχος έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση. Οι δύο πρώτοι σίχοι διακόπτονται από μέρος που παίζουν μουσικά όργανα (οργανικό μέρος). Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι επτάσημος (2+2+3) και χορεύεται ελεύθερα ως μαντηλάτος. Τραγούδι του γλεντιού με έντονο διασκεδαστικό σίχο, τραγουδιέται και χορεύεται την άνοιξη, το καλοκαίρι και το φθινόπωρο.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: AB

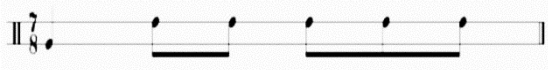
Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 7/8 (2+2+3)

Τρόπος: ρε ελάσσονα



Βασικό ρυθμικό σχήμα:



### 3.9.1 Παρτιτούρα

#### Όλες οι νιες

Ού λης οι οι νιες πα ντρευ ού ού ού ντι\_\_\_\_\_

4 Ού λης οι οι νιες πα ντρευ ού ού ού ντι\_\_\_\_\_

7 κι ι ι παί ρουν ουν πα α α λι κά ρια ρι μιτι ρι ρι μιτι ρι ι ο\_\_\_\_\_

11 κι ι ι παί ρουν ουν πα α α λι κά ρια ρι μιτι ρι ρι μιτι ρι ι ο\_\_\_\_\_

### 3.9.2 Στίχοι

Ούλις οι νιές παντρεύονται x2  
Και παίρνουν παλικάρια ριμιτι ριμιτι ο x2

Δική μ' Γιαννούλα έμμορφη x2  
Παίρνει τον Μαράζ-Γιάννη<sup>1</sup> ριμιτι ριμιτι ο x2

Τον δίν' ψωμί και δεν το τρώει x2  
Κρασί και δεν το πίνει ριμιτι ριμιτι ο x2

Τον στρώνει πέντε στρώματα x2  
Και δέκα μαξιλάρια ριμιτι ριμιτι ο x2

Σήκω, Γιάννη μ', πλάγιασε x2  
Σήκω και σύρι<sup>2</sup> πέσε ριμιτι ριμιτι ο x2

Κι άπλωσε το ξερόχερο<sup>3</sup> σ' x2  
Στον αργυρό τον κόρφο ριμιτι ριμιτι ο x2

Και πιάσε του Μάη την δροσιά x2  
Του Μάη το βοτάνι ριμτιρι ριμτιρι ο x2

Και δύο βυζούδια τρυφερά x2  
Μοσχάτα σαν λεμόνι ριμτιρι ριμτιρι ο x2

Πάγει κοντά τ' και κάθεται x2  
Τον κραίνει, δεν την κραίνει ριμτιρι ριμτιρι ο x2

Γυρεύει αρρωστικό φαγί x2  
Κι απ' αγριαγίδι γάλα ριμτιρι ριμτιρι ο x2

Στον μαχαλά τς δεν βρίσκεται x2  
Στην γειτονιά δεν είναι ριμτιρι ριμτιρι ο x2

Ανέβα κόρη μ' στο βουνό x2  
Και πλέξε μελισσομάνδρι<sup>4</sup> ριμτιρι ριμτιρι ο x2

Και φκιάσε 'πό λαγόν τυρί x2  
Κι άρμεξε τ' αγριαγίδια ριμτιρι ριμτιρι ο x2

Κι όσο ν' ανέβ' και να κατέβ' x2  
Υ Γιάννης πήρε άλλην ριμτιρι ριμτιρι ο x2

\*<sup>1</sup> Μαραζιάνης = μαραζιάρης Γιάννης

\*<sup>2</sup> σύρι = πήγαινε

\*<sup>3</sup> ξιρόχερο = το χέρι που δεν καταφέρνει τίποτε

\*<sup>4</sup> μελισσομάνδρι = μάντρα με μέλισσες (κάτι το ανέφικτο)

### 3.9.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι έχει μία δίστιχη μουσική στροφή AB που επαναλαμβάνεται. Οι στίχοι είναι 15σύλλαβοι (8+7) ιαμβικοί. Κάθε στίχος έχει δική του μελωδική και νοηματική φράση. Οι δύο πρώτοι στίχοι διακόπτονται από μέρος που παίζουν μουσικά όργανα (οργανικό μέρος). Ο ρυθμός του τραγουδιού είναι εννεάσημος (2+2+2+3) και χορεύεται ελεύθερα ως κατσιβέλικος. Τραγούδι του γλεντιού που τραγουδιέται και χορεύεται κυρίως άνοιξη, καλοκαίρι και φθινόπωρο.

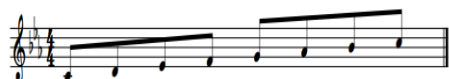
Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: AB

Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 9/8 (2+2+3)

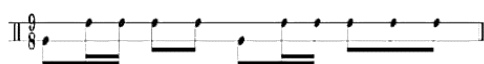
Τρόπος: ντο ελάσσονα



Πεντάχορδο χιτζάζ στη Β μελωδική φράση που ξεκινά από την Τρίτη νότα της τονικότητας



Βασικό ρυθμικό σχήμα:



Περνώντας σε έναν άλλον κύκλο τραγουδιών, των Χριστουγεννιάτικων καλάντων, γίνεται φανερή η ποικιλία των τραγουδιών, η ιδιαιτερότητα και η αξία των στίχων καθώς και η έντονη αγάπη και θέληση που είχαν οι προσφυγές του Καβακλί ώστε η μουσική παράδοση αλλά και τα έθιμα να περάσουν από γενιά σε γενιά χωρίς να τα αλλοιώσει ή να τα αφανίσει το πέρασμα του χρόνου. Στο Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας, υπήρχε το έθιμο που ονομάζεται “Τα Τραγούδια”. Πολλές μέρες πριν τις γιορτές των Χριστουγέννων ξεκινούσαν οι προετοιμασίες, για τις γνωστές σε όλες “γιορτές του δωδεκαημέρου”. Το έθιμο αυτό είχε μεγάλη σημασία καθώς όλοι η τοπική κοινωνία συμμετείχε σε αυτό.

Παραμονή Χριστουγέννων, τα παλικάρια πηγαίνανε από γειτονιά σε γειτονιά σε ομάδες που τις ονόμαζαν “σάρτες” και τραγουδούσαν τραγούδια σχετικά με τη γιορτή αλλά και επαινετικά για κάθε μέλος της οικογένειας, αρχίζοντας πάντα με το τραγούδι για τον αφέντη και στη συνέχεια για την κυρά. Κατά τη διαδρομή, από σπίτι σε σπίτι, τραγουδούσαν το τραγούδι “Χριστούγεννα-Πρωτούιεννα πρώτη ‘ιουρτή του χρόνου”, τα Δρομικά κάλαντα.

Μέσα στο σπίτι τραγουδούσαν το τραγούδι “Μικρός Χριστός” και συνέχιζαν με την εισαγωγή: «Καλά είπαμι του Χριστό, να πούμε τον αφέντη», κατόπι την κυρά του και ακολουθούσε το τραγούδι για την κόρη ή το γιο αλλά και για τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας, καθώς επιλέγονταν ανάλογα με την κοινωνική κατάσταση του μέλους της οικογένειας, παντρεμένος, αρραβωνιασμένος, νιόπαντρος, ανύπαντρος, σε ηλικία γάμου, χήρος ή χήρα, γραμματισμένος κλπ. Τα τραγούδια τελείωναν πάντα με την ευχή “να ζεις και να ‘σι”, που σημαίνει να ζεις και να έχεις σημαντική παρουσία μέσα στην κοινωνία.

### 3.10.1 Παρτιτούρα

#### Δρομικά κάλαντα

The image shows a musical score for 'Δρομικά κάλαντα' in 2/4 time. It consists of two staves of music with lyrics in Greek. The first staff is labeled 'A' and the second staff is labeled 'B'. The lyrics are: Π'αρ χο ντι κό κι αν βγή κα με σ'α φέ έ ντι κό ό θα α (Staff A) and πά ά ά με ε— σ'α α αφε ε ε ντι κό ό θα α πά με (Staff B).

### 3.10.2 Στίχοι

Π'αρχοντικό κι αν βγήκαμε σ'αφεντικό θα πάμε  
Σ' αφεντικό θα πάμε  
Θα πάμε στον αφέντη μας τον πολυχρονυμένο  
Τον πολυχρονυμένο  
Εδώ μας είπαν κι ήρθαμε σ'αυτά τ' αρχοντοσπίτια  
Σ'αυτά τ' αρχοντοσπίτια  
Εδώ είναι σπίτια δίπατα κι αυλές μαρμαρωμένες  
Κι αυλές μαρμαρωμένες  
Εδώ ξαφρίζουν το φλουρί και πέφτει τ' αλογάρι<sup>1</sup>  
Και πέφτει τ' αλογάρι  
Λογαριασμός και ξαφνιασμός η αφέντης που κοιμήθ' κιν  
Η αφέντης που κοιμήθ' κιν  
Και πως να τον ξυπνήσουμε αυτόνε τον αφέντη;  
Αυτόνε τον αφέντη;  
Να τον ξυπνήσουμ' με νερό φοβούμ' να μην κρυώσει  
Φοβούμ' να μην κρυώσει  
Να τον ξυπνήσουμ' με κρασί φοβούμ' να μη μεθύσει  
Φοβούμ' να μη μεθύσει  
Με δυο κάφκιά ροδόσταμο, να πιεί να ξαγρυπνήσει  
Να πιεί να ξαγρυπνήσει  
Σαν είπια και ξαγρύπνησε τ' αγρήγορο<sup>2</sup> τ'γυρεύει  
Τ' αγρήγορο τ' γυρεύει  
Ανοιξτε κόρη μ' σ'πόρτες σας να'ρθουν τα μαύρα μάτια  
Να'ρθουν τα μαύρα μάτια  
Κι αράδιασται προσκέφαλα να κατσ'ν τα παλικάρια  
Να κατσ'ν τα παλικάρια  
Να τραγουδήσουν το χριστό το μέγα τον αφέντη  
Το μέγα τον αφέντη

\*<sup>1</sup> αλογάρι= λογάρι=θησαυρός, χρυσαφικά.

\*<sup>2</sup> γρήγορο= άλογο

### 3.10.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Τα Δρομικά κάλαντα έχουν 15σύλλαβους (8+7) ιαμβικούς στίχους, τραγουδιούνται αντιφωνικά και ο ρυθμός του κομματιού είναι τα 2/4.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: AB

Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 2/4

Τρόπος: φα μείζονα





### 3.11.1 Παρτιτούρα

#### Του αφέντη

A

Τρα γού δη σα μι το ο Χρι στό ό να α πού ού ού με τον ον α αφέ έ ε

9

B

ντη η να α πού ού ού με τον ον α α φέ ντη

### 3.11.2 Στίχοι

Τραγουδήσαμε το Χριστό ας πούμε τον αφέντη  
Αφέντη μ' κι αφεντάκο μ' πέντε βουλιές αφέντη  
Εσένα πρέπει αφέντη μας να σε τιμάει ο κόσμος  
Ο κόσμος κι όλα τα παιδιά και οι άρχοντες ακόμα και οι άρχοντες ακόμα  
Χιλιοί βαστούν τον μαύρο<sup>1</sup> του και δυό τον καλιγώνουν  
Δίνει κλωτσιά τον μαύρο του κι ανέμοι τον επαίρνουν  
Κι όπου πατήσ' ο μαύρος του πηγάδια και λιβάδια  
Πηγάδια συρτοπήγαδα νιαρά κανακεμένα  
Όλες οι σκλάβες των σκλαβιών όλες παν και γιομόζουν  
Μια σκλάβα, μια μικρόσκλαβα δεν παίρνει δεν γιομόζει  
Την ρώτησαν οι άρχοντες του κόσμου οι αντριωμένοι  
Γιατί σκλάβα μικρόσκλαβα δεν παίρνεις δεν γιομόζεις;  
Δεν ήρθα εγώ για το νερό ούτε για να γιομόσω  
Μόν' ήρθα στον αφέντη μου να δώ και την κυρά του  
Πώς άλλαξε στολίζιταν στην εκκλησιά να πάει  
Βάζει τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι αστήθη<sup>2</sup>  
Τον τάχινο αδιάργυρο καθάριο δαχτυλίδι  
Το δαχτυλίδι βεργωτό, στη βέργα να περάσει<sup>3</sup>  
Κυρά μου τα σιντούκια σου, τ' ασημοκλειδωμένα  
Π' όχουν το μέλι το κερί της μύγας το βοτάνι  
Το μέλι τρων οι άρχοντες και το κερί στους Αγίους  
Να ζεις και να'σαι αφέντη μας πάντα τραγούδια να' χεις  
Πάντα τραγούδια και χαρές και φέτος και του χρόνου.

\*<sup>1</sup> μαύρος=το πολεμικό άλογο

\*<sup>2</sup> Βάζει τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι αστήθη: Ο στίχος αυτός υπάρχει σε πολλά ελληνικά δημοτικά τραγούδια. Χρησιμοποιείται για την περιγραφή προσώπων. Τον βρίσκουμε στα κάλαντα της Λήμνου, καθώς και στο τραγούδι «της παπαδιάς» στη Ρούμελη. Επίσης, ο Σολωμός χρησιμοποιεί το στίχο στο Β' σχεδιάσμα των Ελεύθερων Πολιορκημένων, οπωσδήποτε επηρεασμένος από τη μελέτη της δημοτικής ποίησης. Στις δύο πρώτες περιπτώσεις ο στίχος συμπληρώνεται από τον επόμενο "Βάνει και τον Αυγερινό, καθάριο

δαχτυλίδι (Ρούμελη). “Και τον μικρόν Αυγερινό, καθάριο δαχτυλίδι” (Λήμνος). Εδώ ο στίχος συμπληρώνεται διαφορετικά. “Ο τάχινος ο διάργγυρος”, είναι ο υδράργυρος ή είναι ο πρωινός Αυγερινός.

\*<sup>3</sup> Το λεπτό δαχτυλίδι να περάσει στο χέρι της λυγερής κυράς, που είναι σαν βέργα.

### 3.11.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το “τραγούδι του αφέντη” έχει 15σύλλαβους (8+7) ιαμβικούς στίχους, τραγουδιέται αντιφωνικά και ο ρυθμός του κομματιού είναι τα 2/4.

Η μουσικοποιητική δομή του είναι:

Κείμενο: AB

Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 2/4

Τρόπος: φα μείζονα



Στην ίδια μελωδία είναι και το τραγούδι προς το πρόσωπο της νοικοκυράς του σπιτιού.

### 3.12.1 Στίχοι

Κυρά ψηλή, κυρά λιγνή, κυρά καμαρωμένη,  
Κυρά μου ντα<sup>1</sup> στουλίζισαν να πας ταχιά στα φώτα  
Τουν ήλιου βάνεις πρόσσουπου κι του φεγγάρ(ι) αστήθι  
Τουν ταχινό αυγερινό καθάριου δαχτυλίδι.

\*<sup>1</sup> Το όταν, δισύλλαβη λέξη, έγινε ντα για την ανάγκη του μέτρου.

### 3.12.2 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι της κυράς έχει 15σύλλαβους (8+7) ιαμβικούς στίχους, τραγουδιέται αντιφωνικά και ο ρυθμός του κομματιού είναι τα 2/4.

Επίσης, Στην ίδια μελωδία με το τραγούδι του αφέντη είναι και το “τραγούδι για την κοπέλα” του σπιτιού.

### 3.13.1 Στίχοι

Περιστερούδα μ' έμορφη  
κι αηδόνα μας γραμμένη  
δεν πέταγες δεν πήγαινες  
σ' εν' όμορφο μιγνάνι  
μον' πέταγες και πήγαινες  
σ' ένα ψηλό μπαλκάνι  
κι απ' τα μπαλκάνια τα ψηλά  
αμάξια κατεβαίνουν  
αμάξια σιδεράμαξα  
ζευγάρια κλουδωνάτα  
τρεις αντριωμένοι τα λαλούν  
και δύο μπροστά τα σέρνουν  
κι απάνω κόρη κάθεται  
κόρη μαυροματούσα  
κι απ' το φλουρί δε φαίνεται  
κι απ' το μαργαριτάρι  
κι απ' το γαλάζιο γλαμποϊδά  
δεν μπορεί να λυγίσει  
τον ήλιο μον' συνέριξε  
τον ήλιο συνερίζει  
για έβγα ήλιε μ' για θα βγώ  
για λάμψε για θα λάμψω  
εσύ 'ντα βγαίνεις το πρωί  
μαραίνεις βοτανάκια  
κι εγ'ω 'ντα βγαίνω σ'ν πόρτα μου  
μαραίνω παλληκάρια  
να ζεις και να' σαι.

### 3.13.2 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το “τραγούδι για την κοπέλα” του σπιτιού έχει 15σύλλαβους (8+7) ιαμβικούς στίχους, τραγουδιέται αντιφωνικά και ο ρυθμός του κομματιού είναι τα 2/4.

Στην ίδια μελωδία με το τραγούδι του αφέντη είναι το τραγούδι για το παλικάρι του σπιτιού.

### 3.14.1 Στίχοι

Βασιλικό μον' έπαιρνε  
΄που μέσα από το κάστρο  
Θαμάζιταν λογιάζιταν  
Και που να τον φυτέψει  
Να τον φυτέψει στο βουνό  
Φοβάται από τα ΄λάφια  
Να τον φυτέψει στο γιαλό  
Φοβάται από το κύμα  
Μον' σχίζει την καρδούλα του  
Και μέσα τον φυτεύει  
Να τρώει να πίνει το αίμα του  
Ν' αξιώνει να πλαταίνει  
Σαν άξιωσε και πλάταινε  
Και σκέπασε το κάστρο  
Και στη ριζούλα του πατεί  
Και στις κορφούλες φτάνει  
Βλέπει στη Μπρούσα π' έβρεχε  
Στη Μπαρμπαριά χιονίζει  
Βλέπει και την αγάπη του  
Πως τα περνάει τα βράδια  
Να ζεις και να΄σαι

### 3.14.2 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το "τραγούδι για το παλικάρι" του σπιτιού έχει 15σύλλαβους (8+7) ιαμβικούς στίχους, τραγουδιούνται αντιφωνικά και ο ρυθμός του κομματιού είναι τα 2/4.

### 3.15.1 Παρτιτούρα

#### Μικρός Χριστός

A

Χρι ι στός γε ννιέ έ έ ται αι χα ρά στον κό ό σμο...

5 B

χα α ρά στο ον κό ό σμο ο στα πα λι ι κά ρια

### 3.15.2 Στίχοι

Χριστός γεννιέται χαρά στον κόσμο  
Χαρά στον κόσμο, στα παλικάρια  
Στα παλικάρια, στους Αη-ποστόλους  
Στους Αη-ποστόλους στους Αρχαγγέλους.  
Κι η Παναγιά μας η Θεοπούλα  
Κοιλοπονούσι, παρακαλούσι  
Βρε Αη-ποστόλοι μ', βρε Αρχαγγέλοι μ'  
Βοηθήστε με τούτη την ώρα  
Τούτην την ώρα την αβλοημένη  
Την αβλοημένη την δοξασμένη.  
Κι ώσπου να πάνε κι ώσπου να' ρθούνε  
Η Παναγιά μας ελευθερώθει  
Χριστός γεννιέται στους δάφνους πέφτει  
Σαν ήλιος λάμπει σαν νιο φεγγάρι.  
Σαν νιό φεγγάρι σαν παλικάρι  
Κι ο νοικοκύρης να ζει και να' ναι  
Να ζει και να' ναι με την κυρά του  
Να ζει και να' ναι με τα παιδιά του.

### 3.15.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Το τραγούδι ονομάζεται “Μικρός Χριστός” διότι είναι μικρό στον αριθμό στίχων. Στην εκτέλεση του τραγουδιού συμμετείχαν δύο ομάδες παλικάριών. Έπειτα από κάθε στίχο επαναλαμβάνεται ο εξής: *Χριστός γεννιέται χαρά στον κόσμο*. Με τη συνεχή επανάληψη του πρώτου στίχου γίνεται γνωστό ότι τους στίχους διαρρέει η χαρά για το χαρμόσυνο άγγελμα της γέννησης του Χριστού. Οι στίχοι : *Σαν ήλιος, σαν νιό φεγγάρι*, πιθανόν αναφέρονται στη θεϊκή φύση του Χριστού.

Το τραγούδι Μικρός Χριστός έχει 15σύλλαβους (8+7) ιαμβικούς στίχους, τραγουδιέται αντιφωνικά και ο ρυθμός του κομματιού είναι τα 2/4.

Η μουσικοποιητική δομή είναι:

Κείμενο: AB

Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 2/4

Τρόπος: φα μείζονα



### 3.16.1 Παρτιτούρα

#### Μεγάλος Χριστός

The image shows two staves of musical notation for the hymn 'Μεγάλος Χριστός'. The first staff is labeled 'A' and contains the lyrics: Πό ψι ι Χρι στός γε ννή ή θη η κε ε κί ο κό σμος δεν του ου. The second staff is labeled '6' and 'A' and contains the lyrics: νιώ θει Γε ννή ή ή θη κε βα φτί στη η κε ε στους ου ρα α νούς α πά νω. The music is written in a treble clef with a key signature of one flat and a 6/8 time signature.

### 3.16.2 Στίχοι

Πόψι Χριστός γεννήθηκε κι ο κόσμος δεν του νιώθει  
Γεννήθηκε, βαφτίστηκε στους ουρανούς απάνω  
Κι απόψε θέλει να κατεβεί στην εκκλησιάς τις πόρτες  
Να ρίξει κούρσο να διαβεί δεξιά από τον Αη-Δήμο  
Να στρώσ' το στρωμασίτσικο τ' να κατ' να δικιοκρίνει  
Να δικιοκρίν' σ' αμαρτωλούς κι όλους τους κολασμένους  
Κι όποιος τ' ακούσει χαίρεται κι όποιος το μαθ' αγιάζει  
Κι όποιος το καλοφικραστεί παράδεισον κερδίζει  
Παράδεισον και λίβανον γι τ' άγια μοναστήρια  
Τα μοναστήρια σήμαναν κι οι εκκλησιές διάζουν  
Διαβάζοντας και ψέλνοντας Χριστός ο δέντρος ξέϊριν  
Το δέντρο ήταν ο Χριστός τα κλώνια ήταν βαγγέλια  
Και τα γύρω φυλλούδια του ήταν οι προφυτάδες  
Προφήτευσαν και έλεγαν για του Χριστού τα πάθη  
Χριστέ μου σταυρωμένε μου Χριστέ μ' αληθινέ μου  
Χριστέ μ' αντά σε σταύρωναν παράνομα οι Εβραίοι  
Παράνομα και τα σκυλιά και τρεις καταραμένοι  
Στο φιραργκό παρήγγειλαν να κοψ' να τρία πιρούνια  
Κι αυτός ο τρισκατάρατος παίρνει και κόφτει πέντε  
Τα δυό βαρούν τα χέρια του, τα άλλα τα δυό στα πόδια  
Το πέμπτο το φαρμακερό ανάγκη στην καρδούλα τ'  
Να στάξει αίμα και χολή να βγει Χριστιανοσύνη  
Το αίμα, αίμα πέταγε σαν σιγανό ποτάμι  
Κι η παναγιά το σφούγκιζε μ' ένα χρυσό μαντήλι  
Βουλές, βουλές το σφούγκιζε βουλές μοιρολογούσε  
Κρίμας, κρίμας τον γιόκα μου τον γιόκα μ' τον αφέντη  
Πο' ήταν όλος μάλαμα τα στήθια τ' ασημένια  
Πο' χίν το στόμα το χρυσό τη ζαχαρένια γλώσσα

### 3.16.3 Μουσικοποιητική ανάλυση

Την παραμονή των Χριστουγέννων, κατά τη διαδρομή από σπίτι σε σπίτι, τραγουδιέται ο “Μεγάλος Χριστός” από τα παλικάρια και επαναλαμβάνεται το δεύτερο ημιστίχιο του κάθε στίχου.

Το τραγούδι έχει 15σύλλαβους (8+7) ιαμβικούς στίχους, τραγουδιέται αντιφωνικά, ο ρυθμός του κομματιού είναι τα 6/8. Σε κάποια σημεία παρατηρείται ότι ο ρυθμός αλλάζει σε 3/8. Πιθανόν αυτό συμβαίνει διότι δεν υπήρχε σταθερό tempo κατά τη διάρκεια του τραγουδιού.

Η μουσικοποιητική δομή είναι:

Κείμενο: AB

Μελωδικές φράσεις: AB

Ρυθμός: 6/8

Τρόπος: σολ ελάσσονα



Πεντάχορδο ουσάκ:





## Κεφάλαιο 4

### Διδακτική προσέγγιση

Στη διδακτική προσέγγιση, απώτερος σκοπός είναι να γίνει πλήρως κατανοητό το τραγούδι, όσον αφορά το ρυθμό, τη μελωδία, το ποιητικό κείμενο και έπειτα η εκτέλεση του τραγουδιού. Στην προκειμένη φάση, για τη διδακτική προσέγγιση θα γίνει μια διδακτική πρόταση του τραγουδιού “Φέτος το Καλοκαιράκι”

#### 4.1 Ανάγνωση και κατανόηση στίχων

##### 4.1.2 Κατανόηση θεματολογίας

Αρχικά, διαβάζεται ολόκληρο το ποιητικό κείμενο και τυχόν άγνωστες λέξεις επεξηγούνται.

##### 4.1.1

#### Στίχοι

Φέτους του καλουκαιράκι A  
Κυνηγούσα ένα πουλάκι B  
Κυνηγούσα ένα πουλάκι [B]  
Κυνηγούσα, τριγυρνούσα Γ  
Να το πιάσω δεν μπορούσα Δ

Ρίχνω την αξόβεργα μου A  
Κι' ήρθιν το(υ) πουλί κοντά μου B  
Κι' ήρθιν το(υ) πουλί κοντά μου [B]  
Κι' ήρθιν το(υ) πουλί κοντά μου Γ  
Κόνιψι στα γόνατά μου Δ

Έσκυψα να το(υ) φιλήσ(ου) A  
Κι φλουρί να του δουρίσ(ου) B  
Κι φλουρί να του δουρίσ(ου) [B]  
Κι μου ήρθι να το(υ) πιάσω(ου) Γ  
Κι στουν ουρανό να φτάσω(ου) Δ

Άγγε(ι)λο να κατιβάσου A  
Κι τη θάλασσα ν' αδειάσου B  
Κι τη θάλασσα ν' αδειάσου [B]  
Να την κάνω περιβόλι Γ  
Να την εζηλεύουν όλοι. Δ

##### 4.1.2

Έπειτα, γίνεται λόγος για τη θεματολογία των στίχων. Πιο συγκεκριμένα ότι είναι ένα τραγούδι της αγάπης, το οποίο περιέχει στοιχεία της φύσης όπως είναι η θάλασσα, ο ουρανός, το περιβόλι, το πουλί αλλά και θεϊκά στοιχεία όπως είναι ο άγγελος.

#### 4.1.3 Τραγουδιστική εκτέλεση μουσικής κλίμακας

Πριν ξεκινήσει η διδακτική του τραγουδιού, τραγουδάμε τη μουσική κλίμακα (λίγες επαναλήψεις) στην οποία ανήκει το κομμάτι, ρε ελάσσονα.

Μουσική κλίμακα ρε ελάσσονα:



#### 4.1.4 Ασκήσεις προετοιμασίας

Στη συνέχεια θα πραγματοποιηθούν κάποιες ασκήσεις, οι οποίες σχετίζονται με το συγκεκριμένο τραγούδι και θα περιέχουν ανιόντα και κατιόντα διαστήματα, τα οποία υπάρχουν στο μελωδικό κείμενο, όπως 2<sup>ας</sup> μικρό-Μεγάλο, 3<sup>ης</sup> μικρό-Μεγάλο, 4<sup>ης</sup> Καθαρό, 5<sup>ης</sup> Καθαρό.

Άσκηση 1:



Άσκηση 2:



Άσκηση 3:



#### 4.2.1 Διδακτική τραγουδιού φράση-φράση

Στο σημείο αυτό, έχοντας κάνει ζέσταμα και “κούρδισμα” φωνής, θα προχωρήσουμε στο κομμάτι. Αρχικά, ο εκπαιδευτικός θα το τραγουδήσει το μελωδικό κείμενο στα παιδιά και έπειτα θα το μοιράσει σε φράσεις ώστε να γίνει πλήρως κατανοητό και αντιληπτό από τους μαθητές.

##### Πρώτη μελωδική φράση:



α

Φέτος το καλοκαίρι κι

##### Δεύτερη μελωδική φράση:



β

κυνηγούσα ένα πουλάκι

##### Δεύτερη παραλλαγμένη μελωδική φράση:



β'

κυνηγούσα ένα πουλάκι

Στο σημείο αυτό, κι εφόσον έχουν κατακτηθεί οι μελωδικές φράσεις, είναι εφικτό να γίνει η εκτέλεση (επανάληψη όσες φορές χρειάζεται) και των τριών αββ'.

Μελωδικές φράσεις αββ':

α

Φέ τος το κα\_\_\_ λο και\_\_\_ ρά\_\_\_ κι

Detailed description: A single staff of music in treble clef. It contains four measures of music. The notes are: Measure 1: F4 (quarter), G4 (quarter), A4 (quarter), B4 (quarter). Measure 2: C5 (quarter), B4 (quarter), A4 (quarter), G4 (quarter). Measure 3: F4 (quarter), E4 (quarter), D4 (quarter), C4 (quarter). Measure 4: B3 (quarter), A3 (quarter), G3 (quarter), F3 (quarter). The lyrics are: Φέ τος το κα\_\_\_ λο και\_\_\_ ρά\_\_\_ κι.

β

κυ\_\_\_ νη\_\_\_ γού σα έ να που λά κι

Detailed description: A single staff of music in treble clef. It contains four measures of music. The notes are: Measure 1: C4 (quarter), B3 (quarter), A3 (quarter), G3 (quarter). Measure 2: F3 (quarter), E3 (quarter), D3 (quarter), C3 (quarter). Measure 3: B2 (quarter), A2 (quarter), G2 (quarter), F2 (quarter). Measure 4: E2 (quarter), D2 (quarter), C2 (quarter), B1 (quarter). The lyrics are: κυ\_\_\_ νη\_\_\_ γού σα έ να που λά κι.

β'

κυ\_\_\_ νη\_\_\_ γού σα έ να που λά κι

Detailed description: A single staff of music in treble clef. It contains four measures of music. The notes are: Measure 1: C4 (quarter), B3 (quarter), A3 (quarter), G3 (quarter). Measure 2: F3 (quarter), E3 (quarter), D3 (quarter), C3 (quarter). Measure 3: B2 (quarter), A2 (quarter), G2 (quarter), F2 (quarter). Measure 4: E2 (quarter), D2 (quarter), C2 (quarter), B1 (quarter). The lyrics are: κυ\_\_\_ νη\_\_\_ γού σα έ να που λά κι.

Εν συνεχεία.

Μελωδική φράση γ:

γ

κυ νη γού σα\_\_\_ τρι\_\_\_ γυ\_\_\_ ρνού σα

Detailed description: A single staff of music in treble clef. It contains four measures of music. The notes are: Measure 1: C4 (quarter), B3 (quarter), A3 (quarter), G3 (quarter). Measure 2: F3 (quarter), E3 (quarter), D3 (quarter), C3 (quarter). Measure 3: B2 (quarter), A2 (quarter), G2 (quarter), F2 (quarter). Measure 4: E2 (quarter), D2 (quarter), C2 (quarter), B1 (quarter). The lyrics are: κυ νη γού σα\_\_\_ τρι\_\_\_ γυ\_\_\_ ρνού σα.

Μελωδική φράση δ:

δ

να το πιά\_\_\_ σω\_\_\_ δεν\_\_\_ μπο ρού σα

Detailed description: A single staff of music in treble clef. It contains four measures of music. The notes are: Measure 1: C4 (quarter), B3 (quarter), A3 (quarter), G3 (quarter). Measure 2: F3 (quarter), E3 (quarter), D3 (quarter), C3 (quarter). Measure 3: B2 (quarter), A2 (quarter), G2 (quarter), F2 (quarter). Measure 4: E2 (quarter), D2 (quarter), C2 (quarter), B1 (quarter). The lyrics are: να το πιά\_\_\_ σω\_\_\_ δεν\_\_\_ μπο ρού σα.

Στο σημείο αυτό κι αφού έχουν κατακτηθεί οι δύο μελωδικές φράσεις “γδ”, μπορούν να εκτελεστούν τραγουδιστικά μαζί.

Μελωδικές φράσεις γδ:

γ

ky vη γού σα τρι γυ ρνού σα

Detailed description: This musical staff is in treble clef and contains a melodic line for voice part 'γ'. It consists of eight notes: a quarter note (C4), a quarter note (D4), a quarter note (E4), a quarter note (F4), a dotted quarter note (G4), a quarter note (A4), a quarter note (B4), and a quarter note (C5). The lyrics are: κυ νη γού σα τρι γυ ρνού σα. There are horizontal lines under the words 'σα', 'τρι', 'γυ', and 'ρού'.

δ

να το πιά σω δεν μπο ρού σα

Detailed description: This musical staff is in treble clef and contains a melodic line for voice part 'δ'. It consists of eight notes: a quarter note (C4), a quarter note (D4), a quarter note (E4), a quarter note (F4), a dotted quarter note (G4), a quarter note (A4), a quarter note (B4), and a quarter note (C5). The lyrics are: να το πιά σω δεν μπο ρού σα. There are horizontal lines under the words 'πιά', 'σω', 'δεν', 'μπο', and 'ρού'.

Έπειτα από επανάληψη της μελωδίας (όσες φορές χρειάζεται ώστε να γίνει κατανοητή), είναι εφικτό να εκτελεστεί τραγουδιστικά ολόκληρο το μουσικό κείμενο.

#### 4.2.2 Εκτέλεση ολόκληρου τραγουδιού

α Φέ τος το κα\_\_ λο και\_\_ ρά\_\_ κι

β κυ\_\_ νη\_\_ γού σα έ να που λά κι

β' κυ\_\_ νη\_\_ γού σα έ να που λά κι

γ κυ νη γού σα\_\_ τρι\_\_ γυ\_\_ ρνού σα

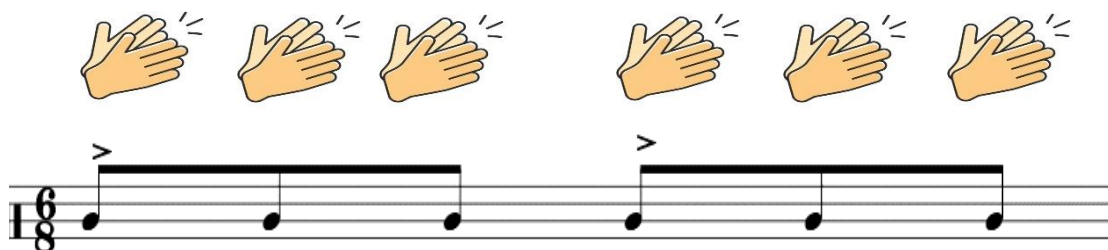
δ να το πιά\_\_ σω\_\_ δεν\_\_ μπο ρού σα

The image shows a musical score for a song, consisting of five staves of music. Each staff is labeled with a Greek letter (α, β, β', γ, δ) and contains a line of Greek lyrics. The lyrics are: α Φέ τος το κα\_\_ λο και\_\_ ρά\_\_ κι; β κυ\_\_ νη\_\_ γού σα έ να που λά κι; β' κυ\_\_ νη\_\_ γού σα έ να που λά κι; γ κυ νη γού σα\_\_ τρι\_\_ γυ\_\_ ρνού σα; δ να το πιά\_\_ σω\_\_ δεν\_\_ μπο ρού σα. The music is written in a single treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes, with some words having a long underline indicating a sustained note.

### 4.3 Διδακτική ρυθμικού σχήματος

Ο ρυθμός μπορεί να διδαχθεί με ποικίλους τρόπους. Ένας από αυτούς είναι οι μαθητές να χτυπήσουν ρυθμικά με παλαμάκια το ρυθμικό σχήμα αφού πρώτα το έχουν διδαχθεί από τον εκπαιδευτικό.

#### Ρυθμική άσκηση 1:



#### Ρυθμική άσκηση 2:

Στην άσκηση αυτή, ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει συλλαβές όπως τα, πα κλπ ώστε να γίνει πιο εύκολη και κατανοητή η αποστήθιση του ρυθμικού σχήματος από τους μαθητές.



Μία άλλη, πολύ ενδιαφέρουσα άσκηση είναι να χρησιμοποιηθούν λέξεις του ποιητικού κειμένου που να τονίζονται στη σωστή συλλαβή, δηλαδή στο ισχυρό μέρος του ρυθμικού σχήματος. Οι μαθητές μετράνε λεκτικά τις ρυθμικές αξίες και με τον τρόπο αυτόν, γίνεται πιο εύκολη η αποστήθιση του ρυθμού και κατ' επέκταση των στίχων.

#### Ρυθμική άσκηση 3:



### Συμπεράσματα

Το αστικό περιβάλλον στο οποίο ζούμε και οι γρήγοροι ρυθμοί της καθημερινότητας είναι γεγονός ότι απορροφούν και αφομοιώνουν τα στοιχεία του παρελθόντος κυρίως σε πολιτισμικό επίπεδο. Τα τελευταία χρόνια η ελληνική παραδοσιακή μουσική και ιδιαιτέρως η μουσική παράδοση της Ανατολικής Ρωμυλίας σε πολλούς άγνωστους ακόμα και σήμερα, έχει έντονη παρουσία. Η θέσπισή της ως μάθημα στα σχολεία, η διδασκαλία των δημοτικών τραγουδιών του Καβακλί και της ευρύτερης ελληνικής παραδοσιακής μουσικής σε σεμινάρια, ωδεία, φεστιβάλ μουσικά εργαστήρια και σχολές ακόμα και στα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποτελεί μέρος της προσπάθειας αυτής για συστηματική και ολοκληρωμένη μελέτη και εκπαίδευση των προφορικών παραδόσεων.

Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή δε συνοδεύεται από αντίστοιχο αριθμό πονημάτων ή ερευνών στο πεδίο έρευνας που αναλύθηκε παραπάνω. Ένα δύσκολο επίτευγμα που πήρε μορφή καθώς τα τραγούδια των ηχογραφήσεων χαρτογραφήθηκαν σε πεντάγραμμα. Σκοπός ήταν η διατήρηση των στοιχείων της προφορικότητας και της επιτελεστικής διάστασης των τραγουδιών της περιοχής Καβακλί.

Η παρούσα εργασία επιχείρησε με σεβασμό στην κουλτούρα της Ανατολικής Ρωμυλίας, να αναδείξει εκείνα τα εγγενή στοιχεία της διδασκαλίας (μουσικό όργανο:φωνή) που είναι σημαντικά και κατάλληλα ώστε να λάβουν χώρα σε ένα δομημένο πλαίσιο τυπικής διδασκαλίας.

Ο αριθμός μεθόδων διδασκαλίας του Δημοτικού τραγουδιού του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας είναι ελάχιστος και αφορά ως επί το πλείστον ασκησιολόγιο και προτεινόμενο ρεπερτόριο. Ο εκάστοτε ενδιαφερόμενος έρχεται αντιμέτωπος με την έλλειψη αυτή. Επίσης, η απουσία διδακτικών προσεγγίσεων υπονομεύει τη σημασία που έχει το τραγούδι στη σύγχρονη παρουσία της ελληνικής μουσικής παράδοσης και στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η μελέτη αυτή αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια διδακτικής προσέγγισης του δημοτικού τραγουδιού του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας.

Αποτέλεσμα της παραπάνω εργασίας είναι η γνώση και η ανάδειξη των μουσικοποιητικών και ρυθμομελωδικών στοιχείων του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας, η γνωριμία με το ρεπερτόριο της περιοχής αυτής και η πλήρης κατανόηση, μελωδική και ρυθμική εκτέλεση των παραδοσιακών δημοτικών τραγουδιών του Καβακλί μέσω της διδακτικής προσέγγισης.

Η παρούσα πρόταση διδασκαλίας ευελπιστεί να είναι η αφορμή για ανάδειξη και προβληματισμό σχετικά με τη διδασκαλία του δημοτικού τραγουδιού του Καβακλί της Ανατολικής Ρωμυλίας αλλά και της ευρύτερης ελληνικής μουσικής παράδοσης και η αρχή για επόμενες, πιο ολοκληρωμένες και εξελιγμένες προσπάθειες διδασκαλίας. Υπάρχει «γόνιμο έδαφος» με πλούσιο μουσικό ρεπερτόριο που είναι καλό να αξιοποιηθεί, να ηχογραφηθεί και να καταγραφεί ώστε να μη χαθεί ή αλλοιωθεί στο πέρασμα του χρόνου.



## Βιβλιογραφία

Αλμπανούδης, Παύλος Ι. Το γλωσσικό ιδίωμα των Μοναστηριωτών Ανατολικής Ρωμυλίας (περιοχή Καβακλή). Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Κυριακίδη, 2014

Αυλίδης, Ορέστης. Καβακλιώτικα. Αιγίνιο, 1974.

Αϊντεμίρ, Μουράτ. Το τουρκικό Μακάμ. Εκδόσεις: Fagotto books, 2012.

Βακαλόπουλος, Κωνσταντίνος Α. Ο Ελληνισμός της Βόρειας Θράκης και του Θρακικού Εύξεινου Πόντου μέσα από το αρχείο Γκιουμουσγκερδάνη. Θεσσαλονίκη: Εκδ.οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 1995.

Βαρβούνης, Γ. Μανόλης. Η διδασκαλία του δημοτικού τραγουδιού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.1998. Εκδόσεις: Σμίλη.

Γκογκίδης, Δημήτριος. Η Προφορά τα ήθη και έθιμα της Ανατολικής Ρωμυλίας. Κουφάλια, 1993.

Διονυσίου,Ζ. Προσέγγιση στη διδασκαλία της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής, στο Μουσική εκπαίδευση, Πρακτικά 3<sup>ου</sup> Συνεδρίου Ε.Ε.Μ.Ε 28-30 Ιουνίου.Τεύχος 2,τόμος 3, σσ. 154-168.Βόλος.

Ζησόπουλος, Κωνσταντίνος. Δημοτικά τραγούδια της Ανατολικής Ρωμυλίας. Εκδόσεις: ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΛΕΣΧΗ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΩΣ, 1979.

Λιτούδης, Παύλος Χ. Που εγκαταστάθηκαν και ζουν οι Έλληνες από την Ανατολική Ρωμυλία-Βόρεια Θράκη: Μια προσπάθεια καταγραφής. Θεσσαλονίκη: Δέσποινα Κυριακίδη, 2015.

Λουλουδοπούλου, Α.Μιλτιάδου. Ανέκδοτος Συλλογή Ηθών, Εθίμων, Δημοτικών Ασμάτων, Προλήψεων, Δεισιδαιμονιών, Παροιμιών, Αιγιμάτων των Καρυών (Επαρχίας Καβακλή). Βάρνα, 1903.

Μηνούδη, Θεοδώρα. Αντριάδα. Περιοδική Έκδοση της Π.Ο.Σ.Α.Ρ., 2008.

Μηνούδη, Θεοδώρα. Θράκη Αντίλαλοι της Ανατολικής Ρωμυλίας: Ιστορία και Παραδόσεις του Ελληνισμού. Αθήνα: Εκδ. Πασχαλίδης, 2007.

Παπαδάτης, Αριστείδης Ι. Ιστορία-Αγώνες-Δίκαια του Ελληνισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας. Αθήνα: Ελληνική Εκδοτική Εταιρεία, 1948

Παπασταϊκούδη, Σ. Κωνσταντίνα. Το Δημοτικό Τραγούδι της Ανατολικής Ρωμυλίας, Καβακλί, Μικρό και Μεγάλο Μοναστήρι. ISBN 978-960-93-5384-7.

Πραντσίδης,Ι.Δ.Ο Παραδοσιακός χορός στις κοινότητες των Αγκ Μπουναριωτών στο Γκενεραλ Ιντζόβου Βουλγαρίας και στο Αιγίνιο Πιερίας. Συγκριτική Λαογραφική Προσέγγιση. Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 1995.

Πραντσίδης, Ι.Δ. Όψεις λαϊκού πολιτισμού της Ανατολικής Ρωμυλίας: ΜΟΥΣΙΚΗ, ΧΟΡΟΣ, ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ. Πρακτικά ημερίδας, Εκδόσεις Κυριακίδη.

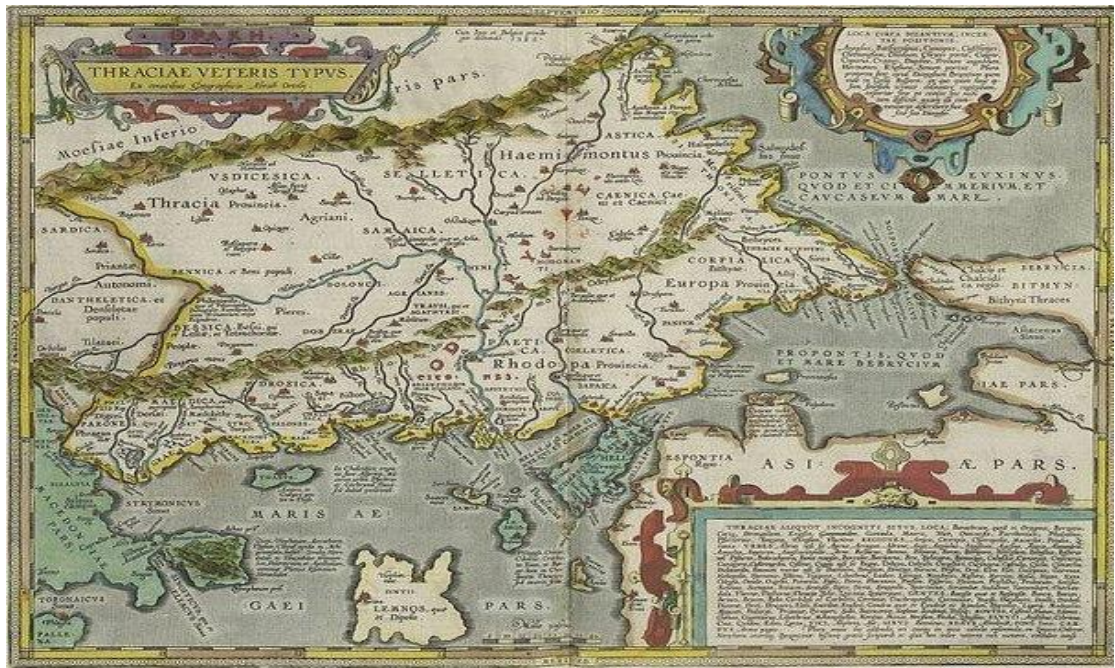
Σεϊτανίδου Παγώνα. Στο Καβακλή κάποτε. Κουφάλια,1992.

Σηφάκης,Γ.Μ. Για μια ποιητική του Ελληνικού Δημοτικού Τραγουδιού. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 1988.

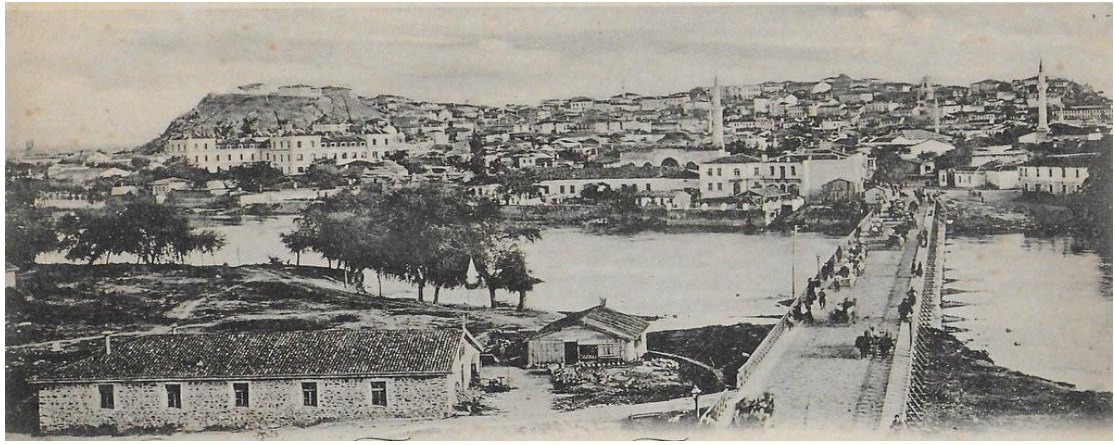
Σταύρου, Ι. Διδακτικές προσεγγίσεις παραδοσιακών τραγουδιών στη Σχολική Μουσική Εκπαίδευση: Ζητήματα Σχεδιασμού, μεθοδολογίας και εφαρμογών (επιμ. Διονυσίου&Αγγελίδου, Θεσσαλονίκη, 2009, εκδόσειςΕ.Ε.Μ.Ε.

Χατζηαναστασίου, Τ. (1999). Η οικονομική ζωή των Ελληνικών Κοινοτήτων. Στο: (Ι.Μ.Χ.Α., Π.Ο.Σ.Α.Ρ., επιμ.), Οί Έλληνες της Βουλγαρίας (σ.241).

## Παράρτημα











*Λίγο πριν την αναχώρηση - 1925*







Οικογενειακή φωτογραφία



Καβακλί 1885- χορός στην πλατεία



Καβακλί- γαμήλιες φωτογραφίες.







Φωτογραφία του 1938 - Ηλικιωμένες κυρίες με τις ρόκες τους

τε.

Θ.

## Π Ι Ν Α Κ

περιληπτικός του πληθυσμού, μαθητών και διδασκάλων των ελληνικών χωριών της έπαρχίας Καβάκλῃ.

	Όνομα χωρίου	Πληθυσμός	Μαθηταί	Διδάσκαλοι		Παρατηρ.
				αρ.	θλ.	
1	Καβακλή . . . . .	9000	633	8	2	
2	Καρναί . . . . .	4000	200	2	1	
3	Μέγα Μοναστήριον . . . . .	1600	50	2	—	
4	Μικρόν Μοναστήριον . . . . .	1060	45	1	—	
5	Τσεκούρ-κιοϊ . . . . .	234	20	1	—	
6	Δράμα . . . . .	214	—	—	—	
7	Δογάνογλου . . . . .	800	50	2	—	
8	Άκ-Βουνάρ . . . . .	780	65	1	—	
6	Σιναπλή . . . . .	1800	130	2	—	
10	Μέγα Βογιαλήκιον . . . . .	1500	150	2	—	
11	Μικρόν Βογιαλήκιον . . . . .	800	60	1	—	
12	Μουραδανλή . . . . .	700	40	1	—	
Έν συνόλῳ		22488	1443	23	3	

Σ η μ. Τά περισσότερα τών Σχολείων είνε εκ τών λεγομένων «ήνωμένα». — Τά θήλα από τίνος ηρξάντο νά εκπαιδεύωνται. Μέχρι τούδε δέν ἐγένετο τούτο και δι' άλλους λόγους και διότι δέν ὑπῆρχε παρθεναγωγείον. Σήμερον ἐξφκονομήη τό πράγμα.

- Τὸ θ, ἐνιαχοῦ τρέπεται εἰς φ.  
 — Τὸ η, τρέπεται εἰς ε ἐν τῷ μέσῳ λέξεων ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῶν. Ἐν τισὶ προφέρεται ὡς τὸ γαλλ. u ὡς λόγου χάριν σήκου (seukou).  
 — Τὸ ε, τρέπεται εἰς η καθὼς νηρὸ (πρόβλ. Νηρηΐς). Ἄλλως τε τὸ ὀρθόν, τὸ πληρὸς εἶνε ναρόν— ἐκ τοῦ νάω=τρέχω.  
 — Τὸ ο, τρέπεται εἰς ου.  
 — Τὸ σ, προφέρεται δασέως ὡς τὸ γαλλ. oh.  
 — Τὸ ν, χάριν εὐφωνίας τίθεται πολλάκις μεταξὺ δύο λέξεων. Λαμβάνεται δὲ πολλάκις ἀντὶ μ. ὡς νιά ἀντὶ μιά πρόβλ. παρ' ἄλλοις μνιά.  
 — Τὸ λ, καὶ ν, συχνότατα παραλείπεται κα(λ)ός, ἔθα(λ)αν.  
 — Τὸ χ, τίθεται ἀντὶ τοῦ θ ὡς βράθ(=χ)κα...  
 — Τὸ ἄρθρον ὁ, ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ δωρικοῦ τοιοῦτου ὄ.  
 — Ἡ κατάληξις ομαι τρέπεται εἰς ουμαι· πολλάκις παραλείπεται τὸ γ.  
 — Ἐν συχνῇ χρήσει ὁ ἀσυναίρετος τύπος αεὶ ἀντὶ η' ὡς ζάει.  
 — Τὸ ἄρθρον τοῦς κατ' ἀποβολὴν τῶν φωνηέντων ἀπομένει τς.  
 — Ἡ πρόθεσις εἰς, ἀποβάλλει συχνάκις τὰ φωνήεντα (ς) ἢ λέγεται σέ.  
 — Συχνάκις παρατηρεῖται μεταλλαγὴ συλλαβῶν. Εἰκόρον ἀντὶ ὄνειρον.  
 — Ἡ συνίησις εἶνε φαινόμενον συχνάτατον.  
 — Πολλαχοῦ γίνεται τμήσις συλλαβῶν καὶ ἀποβολὴ γραμμάτων.  
 — Ὁσαύτως ἐπανειλημμένη ἡ χρῆσις τῆς δοτ. προσ. ἄντων, σοί.  
 — Ἀντὶ τῶν ἀρνητικῶν μορίων δὲν καὶ μὴ ἐν χρήσει εἶναι' δά καὶ δέ.

- Ἡ ὑποκοριστικὴ κατάληξις — ἰδιογ πάντοτε παραμένει ἢ οὐδ'(ιον), ὡς παιδοῦδ' κοριτσούδ'.  
 — Πατρωνυμικὴ κατάληξις γενικῶς ὑπάρχει ἢ οὐδ(η)ς, καθὼς Γεωργούδς, Κωνσταντούδς...  
 — Πολλάκις ἀποβάλλονται ἐν τε ἀρχῇ καὶ τῷ μέσῳ τῆς λέξεως φωνήεντα.  
 — Ἀντὶ τοῦ τύπου ὠντας — ὠντας, μεταχειρίζονται οὐντας δι' ἀμφοτέρους.  
 Δὲν παρεθέσαμεν παραδείγματα τῶν ὡς ἄνω γραμμάτων, παρατηρήσεων, διότι συχνάκις ἀπαντῶνται τοιαῦτα ἐν τε τοῖς ἄσμασι καὶ ἄλλοις τοῦ βιβλίου σχετικοῖς μέρεσιν.





## 1. ΦΕΤΟΥΣ ΤΟΥ ΚΑΛΟΥΚΙΡΑΚΙ

	<b>Οργανικό μέρος</b>	
<b>A</b>	Φέτους του καλουκιράκι 1 2 3 4 5 6 7 8	<b>α</b>
<b>B</b>	κνηγούσα ένα πουλάκι 1 2 3 4 5 6 7 8	<b>β</b>
<b>[B]</b>	[κνηγούσα ένα πουλάκι] [1 2 3 4 5 6 7 8]	<b>β'</b>
	<b>Οργανικό μέρος</b>	
<b>Γ</b>	κνηγούσα τριγυρνούσα 1 2 3 4 5 6 7 8	<b>γ</b>
<b>Δ</b>	να το πιάσου δε μπορούσα 1 2 3 4 5 6 7 8	<b>δ</b>

### Οργανικό μέρος

Οργανικός στίχος:

*Φέτους του καλουκιράκι,  
κνηγούσα ένα πουλάκι,  
κνηγούσα τριγυρνούσα,  
να το πιάσου δε μπορούσα.*

## 8. ΠΕ ΜΙ, ΚΟΡΗ Μ', ΠΟΙΟΣ ΕΙΝ(Ι) Ι ΑΪΓΟΡΟΥΙΖ<sup>23</sup>

- Πέ μι, κόρη μ', πέ μι, ποιός είν(ι) ι αϊγόρουιζ<sup>24</sup>,  
πέ μι να τουν νοιώσου κι άντρα να στουν δώσου.
- Δεν τουν λέου, μάνα μ', συ δα<sup>25</sup> τουν σκουτώσεις,
- Πέ τουν, κόρη μ', πέ τουν, δε δα τουν σκουτώσου
- 5 κι άμα τουν αρέσου, δα σας στιφανώσου.
- Δείξι μι σημάδια να τουν αγρουνίσου<sup>26</sup>  
κι άμα τουν αρέσου, δε<sup>27</sup> σας αμπουδίσου.
- Νάτους, μάνα μ', νάτους, πέρα στα χαντάκια,

## 3) ΠΕΝΤΙ ΑΔΕΡΦΙΑ

Είναι ένα τραγούδι από το Καβακλί πολύ αγαπητό και με πολύ διασκεδαστικό στίχο. Χορεύεται συγκαθιστός μέχρι σήμερα και ακούγεται ιδιαίτερα στο Αιγίνιο Πιερίας και στα Κουφάλια Θεσσαλονίκης.

Πέντι αδέρφια ήμασαν, κι τα πέντι παλαβά.  
Γώ ήμαν ι μουκρότους, ντιπ ι παλαβότιρους.  
Στοίχησα σ' έναν παπά ια να βόσκου τα πατκιά.  
Τα μπρού, τα ξιμπρού, ντιπ του μπάσ' κου δε 'νι ιδώ.  
Κάνι μι, νταή, γαμπρό, τι καλό πιδί 'μι ιγώ,  
να φιλού τη χέρα σου κι τη θυγατέρα σου.  
Κάνι μι, νταή, γαμπρό, τι καλό πιδί 'μι ιγώ,  
γώ κρασί, ρακί δεν πίνου κι όπ' του βρίσκου δεν τ' αφήνου.

μουκρός = μικρός  
ντιπ = 1. (καταφ.) εντελώς, τελείως 2. (αρνητ.) καθόλου  
στοιχού (και στοιχιούμι) = μπαίνω στη δούλεψη κάποιου για ορισμένο χρόνο  
πατκί = παπί (< βουλγ. patka)  
ξιμπρού = μετράω με προσοχή  
μπάσ' κους = μεγάλος πρώτος  
νταής = θείος

Τραγουδιέται έξω από το σπίτι

Ιδὼ εἶναι σπιτὰ δάπατα καὶ αὐλὲς μαρμαρομένους  
Ἰδὼ ξαφρίζουν τοῦ φλουρί, καὶ πέφτει τ' αλουγάρι  
καὶ αὐτὰ τὰ κουσανίσματα τὰ δένουν στο μαντίλι  
καὶ αὐτὰ τὰ μπρισίματα, καρνοῦν τὰ παλληκάρια  
Κι ἀνοίξει κόρα μ' σ' πόρτιξ σας, να μπουν τὰ μαύρα μάτια  
καὶ ἀράδιασι προυσκέφαλα να κατὸν τὰ παλληκάρια  
να τραγουδιάσουν τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Μέγα τουν ἀφέντη.

Τὰ κορίτσια ἔτρεξαν καρούμενα καὶ ἀνοίξαν τὴν πόρτα.  
Τὰ παλληκάρια μπήκαν μέσα, κάθισαν καὶ ἀρχισαν πρῶτα με τὸ  
τραγουδί τοῦ Χριστοῦ:

Πόφι Χριστὸς γεννήθικαν καὶ οὐ κόσμους δὲν του νιώθει  
γεννήθικαν, βαφτίστηκαν στοὺς ουρανοὺς ἐπάνω  
καὶ ἀπόφι θελ' να καταβεί στις ἐκκλησίας τὶς πόρτες  
να ρίξει κούρου να διαβεί διζὰ ἀπ' τουν Ἀν - Διίμου  
να στρώσ' του στρουματιποκούτ, να κάτσο να διαουκρίνει  
να διαουκρίν' σ' ἀμαρτωλοὺς καὶ οὐλοὺς τοὺς κουλασμένους  
καὶ ὁποῖος τ' ἀκούσει καίριτι, καὶ ὁποῖος του μὰθ' ἀγιάζει  
καὶ ὁποῖος καλὰ του φικραστεί παράδεισουν καρδέζει  
παράδεισουν καὶ λειτουργιά για τ' ἁγίου μοναστήρι.

→ Μεγάλος  
Χριστός

Τὰ μοναστήρια σίμναν καὶ οἱ νικησιές διαβάζαν  
διαβάζουντας καὶ ψέλνουντας για τοῦ χριστοῦ τὰ πάθη:  
Χριστέ μου σταυρουμένε μου, Χριστέ μ' ἀλθιανέμου  
Χριστέ μου ντα συ σταύρουναν, παράνομα οἱ Ουβραῖοι  
Του φύλαρχουν παράγγειλαν να κοψ' τρία πρόνια  
καὶ αὐτοὺς οὐ τρισκατάρτους παίρνει καὶ κόφτει πένητι  
τὰ δύο βαροῦν στα πόδια του, τ' ἄλλα τὰ δύοστα χέρια  
του πέμπου του φαρμακαρό, ἀνάγκα στην καρδούλα τ'  
να στάξει αἷμα καὶ κουλά, να βγει ἡ Χριστιανουσὴν

Του αἷμα, αἷμα πέταγιν, σα σιγανὸ ποτιάμι  
καὶ ἡ Παναγιά τουν σφούγγιζιν μ' ἓνα χρυσὸ μαντίλι  
Βουλές, βουλές τουν σφούγγιζιν, βουλές μοιρολογοῦσαν  
Κρίμα, κρίμα στοὺς γιόκα μου, τοῦ γιόκα μ' τουν ἀφέντη  
που ἴταν ὅλος μάλαμα, καὶ εἶκ' ἀσημένια γλώσσα

Ἀφού τελειώσαν το τραγουδί τοῦ Χριστοῦ ἦρθε ἡ σειρά  
τῶν νοικοκυραίων, τοῦ Ντόνκα καὶ τῆς Ντόνκας  
Τραγουδιάσαμ τοῦ Χριστοῦ, να ποῦμα τουν ἀφέντη

Εκεῖνο ὅμως που ἔδινε τὴν πό καρούμενη νότα μέσα σ'  
ὅλα αὐτὰ ἴταν τὰ τραγουδία για τὸ Χριστό. Τὰ "παλικάρια"  
ἔκαναν τὶς παρέες τοὺς ἀπὸ μέρες για να πάνε να τραγουδιά-  
σουν κατάντα τοῦ Χριστοῦ στὰ σπιτὰ. Φέτος ἡ Νιόκας, ἡ Γκου-  
ντίς, ἡ Ἰβάντσιους, ἡ Χούτας, ἡ Λιόλης καὶ ἡ Νικόλας, θα πίναι-  
ναν μαζί στα τραγουδία.

Πρὶν ἀπὸ καμμιὰ δεκαπενταριά μέρες γυρνοῦσαν τὰ  
βράδια στοὺς δρόμους καὶ περνοῦσαν μπροστά ἀπ' τὰ σπιτὰ  
που ἀκούγαν ὅτι τὰ κορίτσια ἔκαναν νυκτέρι.

Εκεῖνο τὸ βράδυ τραγουδοῦσαν μπροστά στο σπίτι τῆς  
θείας Ντόνκας που ἔκαναν νυκτέρι στο κέντημα τῆς τσοῦ-  
κνας. Ἦθελαν να θυμίσουν σ' ὅλους ὅτι τὰ Χριστούγεννα  
πλοσιάζουν ἀλλὰ για να τοὺς ἀνοίξουν να μπούνε κα αὐτοὶ μέσα  
να δουν τὶς καλές τοὺς.

Χριστὸς γινιέτι, καρά στοὺν κόσμου  
καρά στοὺν κόσμου, στα παλικάρια  
στα παλικάρια στοὺς Ἀν-ποστόλους  
στοὺς Ἀν-ποστόλους στοὺς Ἀρχαγγέλους.

Βρε Ἀν-πὸστολε μ', βρε Ἀρχάγγελε μ'  
βοήθησέ μας τούτη τὴν ὥρα  
τούτη τὴν ὥρα τὴν ἀβλοπρένη  
τὴν ἀβλοπρένη, τὴν δοξασμένη.

Χριστὸς γινιέται στοὺς δάφνους πέφτει  
σαν ἥλιος λάμπει, σα νιὸ φεγγάρι  
σα νιὸ φεγγάρι, σαν παλικάρι  
καὶ ο νοικοκύρας, να ζει καὶ να 'ναι  
να ζει καὶ να 'ναι, με τὴν κυρά του  
με τὴν κυρά του καὶ τὰ παιδιὰ του.

Ἡ θεία Ντόνκας που τοὺς ἀκούσε βγήκε ἔξω καὶ τοὺς  
φώναξε:

- Ἄνιτι ἰάουατι μέσα. Να κάτσητι ὅμως ἴουκα κα να μὴ  
κασμηρνάτι τὰ κορίτσια. Ἄφκατι τὰ να μπιτίσ'ν σ' τσοῦκνις ια να  
σ' βάλν' τὰ Χριστούγεννα.

Ἦλο καρά μπήκαν μέσα τὰ ἀγόρια

- Καλησπέρα στα κορίτσια

- Καλησπέρα εἶπαν αὐτὰ καὶ ἔκαναν κῶρο ἀνάμεσα

Μικρὸς  
Χριστὸς



## 7. ΚΑΤΟΥ ΣΤΗ ΡΟΪΔΟΥ

Κάτου στη Ροΐδου, τη Ροΐδουπούλα,  
Τούρκους αϊγάπ'σιν νιά Ρουμιουπούλα.  
Τούρκους τη θέλει, φτή δεν τον θέλει  
κι η σκύλα μάνα της την προϋξινεύει.

- 5 - Πάρ'τουνά, κόρη μου, τον Τούρκου γι' άντρα,  
δα σι φουρέσει φλουριά κι χάντρα.  
- Δεν τον ιθέλου, τον Τούρκου γι' άντρα  
κι ας μι φουρέσει φλουριά κι χάντρα.  
- Πάρ'τουνά, κόρη μου, έχει καϊκια  
10 δα σι πααίνει στα Σαλουνίκια.  
- Πέρδικα 'ιένουμι, τ' αρμάνια παίρνου  
τον Τούρκου γι' άντρα, δεν τον ιπαίρνου.

(Καβακλί)

### 1) Ο ΜΑΡΑΖΙΑΝΝΗΣ

Πρόκειται για ένα τραγούδι πολύ αγαπητό στα χωριά της ευρύτερης περιοχής του Καβακλί σε σκοπό κατσιβέλκου. Ο στίχος παρουσιάζει μικρές διαφορές από χωριό σε χωριό. Εδώ τραγουδήθηκε με το στίχο που παραθέτει σε βιβλίο του ο Μιλτιάδης Λουλουδόπουλος από καταγραφή του 1903 στο χωριό Καρυές.

Ούλις οι νιες παντρεύονται κι παίρνουν παλικάρια,  
δική μ' Ιαννούλα η έμουρφη παίρνει του Μαραζιάννη.  
Τουν δίν' ψουμί κι δεν του τρώει, κρασί κι δεν του πίνει,  
τον στρώνει πέντι στρώματα κι δέκα μαξιλάρια.  
- Σήκου, Ιάννη μ', κι πλάγιασι, σήκου κι σύρι πέσι  
κι άπλουσι του ξιρόχερου σ' στον αργυρό μου κόρφου  
κι πιάσι του Μάη τη δροσιά, του Μάη του βοτάνι  
κι δυο βυζούδια τρυφερά, μοσχάτα σα λεμόνι.  
Πάγει κουντά τ' κι κάθιτι, τον κρένει δεν την κρένει,  
τ' γυρεύει αρρωστικό φαί κι από αγριογίδι γάλα.  
Στου μαχαλά τ' δε βρίσκιτι, στη γειτονιά δεν είναι.  
- Ανέβα, κόρη μ, στο βουνό, πλέξε μελισσομάνδρι  
κι φκιάσι 'πού λαγόν τυρί κι άρμεξι τ' αγριογίδια.  
Κι όσου ν' ανέβ' κι να κατέβ' ου Γιάννης πήριν άλλην.

Μαραζιάννης = μαραζιάρης Γιάννης

σύρι = πήγαινε, σύρε

ξιρόχερο = (μτφ.) το χέρι που δεν καταφέρνει τίποτε

μελισσομάνδρι = μάντρα με μέλισσες (δηλ. κάτι το αδύνατο)

## 6. ΟΣΑ ΚΑΣΤΡΑ ΚΙ ΑΝ ΓΚΙΖΕΡΣΑ

Όσα κάστρα κι αν γκιζέρσα<sup>23</sup> κι αν πιρπάτησα,  
μουρ, κι αν πιρπάτησα,  
νο<sup>24</sup> της χήρας του κουρίτσι δεν αντάμουσα,  
μουρ' δεν αντάμουσα.

- 5 Κάθι Κυριακή ν' α<sup>ου</sup>άζει, να στουλίζιτι  
μουρ' να στουλίζιτι,  
κι στου παραθύρ(ι) να βγαίνει, να 'υαλίζιτι,  
μουρ' να 'υαλίζιτι.  
- Δώσ(ι), κυρά μ', τη θυγατέρα σ' στου Μιμέτ Αγά,  
10 μουρ' στου Μιμέτ Αγά.  
- Του κουρίτσι μ' δεν του δίνου στου Μιμέτ Αγά,  
μουρ' στου Μιμέτ Αγά.  
Είνι Τούρκους κι φουβούμι, τόχου κ' αντρουπή.  
(Καβακλί)

## 87. — Ο ΤΣΑΜΒΟΪΔΑΣ.

Τὸ παναγύρ' ἦταν πολὺ κι ὁ τόπος ἦταν ἄλιγος.  
Σαράντα δῖπλων<sup>1)</sup> ὁ χορός, ἐξήντα δυὸ τραπέζια.  
Κι δε' ἐρχόνταν σερμπέτευαν κι ὄλ' τὸν Θεὸ δόξάζου.  
Νὰ μὴ ἔρτη ὁ Τσαμβοΐδας, χαλάσ' τὸ παναγύρι.  
Μόν' νάι κι ὁ Τσαμβος πῶφθάσε σὰν φεῖδι πύρωμένο.  
Στέκουν γερόντια τὸν τιμοῦν, παλληκάρια τὸν κερνοῦσαν.  
Κι αὐτὸς μόνον τοὺς ἤλεγε κι αὐτὸς μόνον τοὺς λέγει:  
Δὲν ἦρα γὰ γιὰ φάει, γιὰ πιεῖ(ν) καὶ γιὰ τὴν κουβέντα.  
Μόν' ἦρα νὰ παλαίψουμε, μὲ τοὺς πεχλέβανοί σας.  
Ποῖός ἔχει χέρια σίδερα καὶ νύχια τσελικένια,  
Γιὰ νάρτη νὰ παλαίψουμε, νὰ διοῦμ' ποῖός θά νικήση.  
Καὶ κάνας δὲν τὸν ἔκρινε μέσ' ἀπ' τὸ παναγύρι,  
Τῆς χήρας υἱὸς τὸν ἔκρινε τῆς χήρας ἀνδρειωμένος.  
Ἐγὼ ἔχω χέρια σίδερα καὶ νύχια τσελικένια,  
— Βρὲ, ἔλα νὰ παλαίψουμε καὶ νὰ βαρυοριχτοῦμε.  
Πόθεν καρφώσ' ὁ Τσαμβοΐδας γαϊτάνια αἷμα τρέχουν,  
Πόθεν καρφώσ' τῆς χήρας υἱός, τὰ ὄρνια κρέας χορταίνου.  
Κι ὁ Τσαμβοΐδας ἰονάπισε κι ὁ Τσαμβοΐδας φωνάζει:  
— Ἄφης με, ἀφης τῆς χήρας υἱός, χήρας τὸ παλληκάρι.  
Τὰ κρέα μου τὰ ζέσχισες, τὰ ὄρνια θὰ μὲ φάνε.  
Καὶ τῆς χήρας υἱός, μόν' φώναζε, τῆς χήρας τὸ παλληκάρι.  
Βρὲ, φέρτε μας κρυὸ νερό, νὰ πιῶ κ' ἐγὼ κι ὁ Τσαμπος.  
Καὶ κάνας δὲν τὸν ἔκρηγε μέσ' ἀπ' τὸ παναγύρι.  
Ἡ μάννα τ' μόν' τὸν ἔκρηγε κι αὐτὴ μόν' τὸν ἀκούει.  
Τὸν Τσαμπο πάει κρυὸ νερό, τὸν υἱὸ τῆς<sup>2)</sup> πάει φαρμάκι.



## ΠΕΣ ΜΟΥ ΚΟΡΗ Μ' ΤΟΝ ΑΗΓΟΡΟ Σ'

(Ζωναράδικος χορός)

Πες μου κόρη μ'·πες μου  
ποιός είναι ο αγόρου σ'  
πες μου να τουν νοιώσου  
κι άντρα να στουν δώσου

Δε σ' τουν λέου μάνα μ'  
ου θα τουν σκουτώσεις  
ως κι τ' θυγατέρα σ'  
θα την φαρμακώσεις

Πέστουν κόρη μ' πέστουν  
δε θα τουν σκουτώσου  
κι άμα τουν αρέσου  
θα σας στεφανώσου

Δείξι μου σημάδια  
να τουν αγνουρίσου  
κι άμα τουν αρέσου  
δε θα σ' αμπουδήσου

Νάτους νάτους μάνα μ'  
πέρα στα χαντάκια (δισ)  
που μαζών' βαμβάκια

### 12. Πέντε νύχτες

Καβακλιώτικο τραγούδι σε εφτάσημο 7/8 (2+2+3) ρυθμό και "συγκαθιστό" χορό. Τραγουδά ο Γιάννης Πρανσιδής. Παίζουν οι μουσικοί: Δημήτρης Αλιτανσιδής - ακορντεόν, Νεκτάριος Κοσμίδης - βιολί, Νίκος Μούτσελης - γκάιντα, Γιώργος Νταβηλιάκος - καβάλη και Αναστασία Κοσμίδου - νταούλι.

"Πέντι νύχτις - όμορφη Βασιλική  
πέντι νύχτις κι ξινύχτις  
έμεινα στου - όμορφη Βασιλική  
έμεινα στου μαχαλιά σου  
για να μάθου - όμορφη Βασιλική  
για να μάθου τ' όνουμά σου".  
"Τ' όνομά μου - όμορφη Βασιλική  
τ' όνομα μ' το ήνε Βάσω  
κι τ' αίταίρι μ' - όμορφη Βασιλική  
κι τ' αίταίρι μ' του ήεν Γιάννη".

Το μικρό είναι το εξής:

Χριστός γεννιέται χαρά στον κόσμο  
χαρά στον κόσμο, στα παλικάρια  
στα παλικάρια στους Αν - Ποστόλους  
στους Αν - Ποστόλους στους Αν - Αγγέλους.

Βρε Αν - Ποστόλοι μ' βρε Αν - Αγγέλοι μ'  
Βοήθησέ μας τούτην την ώρα  
τούτην την ώρα την αβλοπημένη  
την αβλοπημένη την δοξασμένη.

Κι ώσπου να πάνε κι ώσπου να 'ρθούνε  
η Παγιά μας ελευθερώθει  
Χριστός γεννιέται στους δάφνους πέφτει  
Σαν ήλιος λάμπει σαν νιό φεγγάρι

Σαν νιό φεγγάρι σαν παλικάρι  
κι ο νοικοκύρης να ζεί και νά 'ναι  
με την κυρά του με τα παιδιά του.

Μετά από τα τραγούδια του Χριστού τραγουδούσαν  
για τον αφέντη του σπιτιού το εξής τραγούδι:

Τραγουδήσαμι το Χριστό ας πούμε τον αφέντη  
Αφέντη μ' κι αφεντάκο μ' πεντές βουλιές αφέντη  
εσένα πρέπει αφέντη μας να σε τιμάει ο κόσμος  
ο κόσμος κι όλα τα παιδιά και οι άρχοντες ακόμα και οι άρ-  
χοντες ακόμα

Χιλιό βαστούν τον μαύρο του και δυό τον καλιγώνουν  
κι άλλοι χίλιοι παρακαλούν αφέντη μ' καβαλάρη  
Δινεί κλωτσιά τον μαύρο του κι ανέμοι τον επαίρνουν  
κι όπου πατήσ' ο μαύρος του πηγάδια και λιβάδια

Πηγάδια συρτοπήγαδα νιαρά κανακεμένα  
όλες οι σκλάβες των σκλαβιών όλες παν και γιομόζουν  
μια σκλάβη μια μικρόσκλαβα δεν παίρνει δεν γιομόζει  
Την ρώτησαν οι άρχοντες του κόσμου οι αντριωμένοι  
Γιατί σκλάβη μικρόσκλαβα δεν παίρνεις δεν γιομόζεις:

Δεν ήρθα εγώ για το νερό ούτε για να γιομόσω  
μον' ήρθα στον αφέντη μου να δώ και την κυρά του  
πως άλλαξε στολιζιταν στην εκκλησιά να πάει  
βάζει τον ήλιο πρόσωπο και το φεγγάρι αστήθη  
τον τάχανο αδιάργυρο καθάριο δαχτυλίδι  
το δαχτυλίδι βεργωτό στη βέργα να περάσει  
Κυρά μου τα σιντούκια σου τ' ασημοκλειδωμένα  
π' όχουν το μέλι το κερί της μύγας το βοτάνι  
το μέλι τρών οι άρχοντες και το κερί στους Αγίους.  
Να ζεις και νά 'σαι αφέντη μας πάντα τραγούδια να 'χεις  
πάντα τραγούδια και χαρές και φέτος και του χρόνου.



Εάν σε κάποιο σπίτι είχαν αγόρι μεγάλο που  
ήταν ερωτευμένο του έλεγαν το εξής τραγούδι:

Βασιλικό μον' έπαιρνε  
'που μέσα από το κάστρο  
θαμάζιταν λογάζιταν  
και που να τον φυτέψει  
Να τον φυτέψει στο βουνό  
φοβάται από τα 'λάφια  
να τον φυτέψει στο γιαλό  
φοβάται από το κύμα  
μον' οκίζει την καρδούλα του  
και μέσα τον φυτεύει  
να τρώει να πίνει το αίμα του  
ν' αξιώνει να πλαταίνει  
Σαν άξιωσε και πλάτανε  
και σκέπασε το κάστρο  
και στη ριζούλα του πατεί  
και στις κορφούλες φτάνει  
Βλέπει στη Μπρούσα π' έβρεχε  
στη Μπαρμπαριά χιονίζει  
βλέπει και την αγάπη του  
πως τα περνάει τα βράδια  
Να ζεις και νά 'σαι

Το μεγάλο τραγούδι του Χριστού είναι το εξής:

Πόση Χριστός γεννήθηκε κι ο κόσμος δεν του νοιώθει  
Γεννήθηκε, βαφτίστηκε στους ουραμούς απάνω  
κι απόψε θέλει να κατεβεί στις εκκλησιές τις πόρτες  
Να ρίξει κούρσο να διαβεί δεξιά από τον Άη - Δήμο  
Να στρώσ' το στρωματίτικο τ' να κατσ' να δικιοκρίνει  
Να δικιοκρίν' σ' αμαρτωλούς κι όλους τους κολασμένους  
Κι όποιος τ' ακούσει καίρεται κι όποιος το μαθ' αγιάζει  
κι όποιος το καλοφικραστεί παράδεισον κερδίζει  
παράδεισον και λίβανον γι τ' άγια μοναστήρια  
Τα μοναστηρία σήμαιναν κι οι εκκλησιές διάζουν  
διαβάζοντας και ψέλνοντας Χριστός ο δέντρος ξείριν  
Το δέντρο ήταν ο Χριστός τα κλώνια ήταν βαγγέλια  
και τα γύρω φυλλούδια του ήταν οι προφητάδες  
Προφήτευαν και έλεγαν για του Χριστού τα πάθη  
Χριστέ μου σταυρωμένε μου Χριστέ μ' αληθινέ μου  
Χριστέ μ' αντά σε σταύρωναν παράνομα οι Εβραίοι  
παράνομα και τα σκυλιά και τρεις καταραμένοι  
στο φιραργκό παρήγγειλαν να κοιψ' τρία πιρόνια  
κι αυτός ο τρισκατάρατος παίρνει και κόφτει πέντε  
τα δυό βαρούν στα χέρια Του τα άλλα τα δυό στα πόδια  
το πέμπτο το φαρμακερό ανάγκη στην καρδούλα Τ'  
να στάξει αίμα και χολή να βγει Χριστιανοσύνη  
Το αίμα αίμα πέταγε σαν σιγανό ποτάμι  
κι η Παναγιά το σφούγκιζε μ' ένα χρυσό μαντίλι  
Βουλές - βουλές το σφούγκιζε βουλές μοιρολογούσε  
κρίμας κρίμας τον γιόκα μου τον γιόκα μ' τον αφέντη  
πό' ήταν όλος μάλαμα τα στήθια τ' ασπμμένα  
πό' 'χιν το στόμα το χρυσό τη ζαχαρένια γλώσσα